

BIJENKOMST VAN 23 FEBRUARI 1951 TE ROTTERDAM

Voordracht gehouden voor de Vereniging ter beoefening
van de Krijgswetenschap

door

Mr. F. R. MIJNLIEFF

Raadadviseur in algemene dienst bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken,
belast met de leiding van de Afdeling Openbare Orde en Veiligheid

Voorzitter: Luitenant-Generaal M. R. H. CALMEIJER

De Voorzitter:

Dames en Heren,

Ik open hierbij de 4e bijeenkomst in dit werkjaar van de „Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap“. Namens de Vereniging heet ik U allen hedenavond van harte welkom. Er bevinden zich zovele gasten in ons midden, dat het mij onmogelijk is ieder persoonlijk welkom te heten, doch ik wil een uitzondering maken voor de Heer Jolen, persoonlijk vertegenwoordiger van de burgemeester van Rotterdam, de heer van der Vlerk, wethouder dezer gemeente, de heer De van der Schueren, voorzitter van S.W.G., en de Garnizoenscommandant, Kolonel Dulfer.

Deze avond staat in het raam van de pogingen, die gedaan worden om de West-Europese volkerengemeenschap weerbaar te maken. Wij bevinden ons in de gelukkige omstandigheid, dat wij hier bij elkaar kunnen komen, om over een onderwerp, dat hiermede verband houdt, van gedachten te wisselen, doch er zijn anderen, die zich reeds in de vuurlinie bevinden, en ik denk daarbij aan ons detachement in Korea, dat de laatste tijd zulke zware verliezen heeft geleden. Ik stel voor enige ogenblikken in gedachten te vertoeven bij de mannen en vrouwen in Korea en de nagedachtenis te eren van hen, die in de strijd zijn gevallen.

Ik dank U.

Alvorens nu het woord te geven aan de spreker van hedenavond, moet ik eerst nog Uw aandacht vragen voor een kleine reglementswijziging. Het betreft in de eerste plaats enige formele wijzigingen, die in het reglement dienen te worden aangebracht in verband met de soevereiniteitsoverdracht in Indonesië en in de tweede plaats uitbreiding van het ledental van het bestuur, teneinde de marine en de luchtmacht hierin beter te kunnen vertegenwoordigen.

Aan alle leden is de reglementswijziging toegezonden en aangezien hierop niets is gehoord, meen ik te mogen aannemen, dat de leden hiermede instemmen.

Aangezien thans derhalve de mogelijkheid is geschapen het bestuur uit te breiden, stelt het zittende bestuur voor als nieuwe leden toe te voegen de Schout bij Nacht Schaper, vlagofficier Marine Luchtvaartdienst, waarmede dus zowel het maritieme als het aeronautische element wordt versterkt en de Lt.-Kol. Zielstra, Dir. Luchtmachtstafschool.

Ik dank U zeer voor Uw instemming en heet de beide heren van harte welkom. Mag ik de heren verzoeken aan de bestuurstafel plaats te nemen?

Dan geef ik thans het woord aan Mr. Mijnlieff, die hedenavond zal spreken over:

DE BURGERLIJKE VERDEDIGING IN NEDERLAND

Inleiding

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heren,

De uitnodiging van Uw Bestuur om in deze vergadering een uiteenzetting te geven over de burgerlijke verdediging in ons land, heb ik met vreugde en met schroom aanvaard. Met vreugde, omdat voor het welslagen van de burgerlijke verdediging belangstelling en medewerking van militaire zijde onmisbaar zijn en de voortreffelijke samenwerking, welke in de afgelopen jaren met de militaire autoriteiten tot stand is gekomen en ook zo duidelijk is gebleken bij de werkzaamheid van de Coördinatie-Commissie voor de Burgerlijke Verdediging, niet dan kan worden bevorderd wanneer in ruime kring kennis wordt genomen van de vele problemen, welke aan de burgerlijke verdediging vastzitten. Met schroom, omdat het voor de burger, die een burgerlijk onderwerp inleidt, niet gemakkelijk is dit op zodanige wijze te behandelen, dat de behandeling niet al te zeer misstaat in de vergadering van een vereniging, welke zich ten doel stelt de beoefening van de krijgswetenschap. Bij de opbouw van de burgerlijke verdediging is het streven er voortdurend op gericht geweest hieraan ook een min of meer wetenschappelijke basis te geven, welke voor een deel aan de krijgswetenschap werd ontleend. Ik zal straks trachten deze wetenschappelijke grondslag naar voren te brengen. Vooraf ga evenwel de opmerking, dat ik alleen al om der wille van de tijd mij moet beperken tot de burgerlijke verdediging in enge zin, t.w. de passieve bescherming van de burgerbevolking en haar eigendommen, zomede van de overheidseigendommen tegen de onmiddellijke inwerking van vijandelijke aanvalsmiddelen.

De burgerlijke verdediging in ruime zin, t.w. de instandhouding van het maatschappelijk leven in tijd van oorlog, alsmede de gehele niet-militaire krachtsinspanning van overheid en volk ten behoeve van de oorlogvoering, waarvan de burgerlijke verdediging in enge zin een zij het vrij zelfstandig onderdeel is, valt buiten het bestek van mijn voordracht.

Ik vind temeer vrijheid mij deze beperking op te leggen, omdat mij speciaal de burgerlijke verdediging in enge zin is opgedragen en ik aanneem, dat, indien U hier behandeld hadt willen zien de ruimere aspecten van de totale burgerlijke oorlogvoering, U voor vanavond een terzake competente inleider zoudt hebben uitgenodigd.

Karakter, aard en omvang van vijandelijke aanvallen

Toen ik vóór de oorlog als Kabinetschef van de Commissaris der Koningin in Friesland mij mocht bezighouden met de organisatie van de toenmalige luchtbescherming, heb ik het steeds als een ernstig bezwaar gevoeld, dat zo weinig inzicht kon worden verkregen in de aard, de omvang en de frequentie van luchtaanvallen. Men sprak van brisantbommen en brandbommen en vooral van strijdgas en men vertelde daarbij, wat de uitwerking van een bepaalde brisantbom of een aantal brandbommen of een bepaalde gasaanval zou

zijn; maar vroeg men dan, eerst aan het betrokken bureau van de Generale Staf, later aan de Inspectie voor de Luchtbescherming, met hoeveel bommen en welke dichtheid moest worden rekening gehouden, dan werd een nevelgordijn van geheimzinnigheid gelegd. Later is mij gebleken, dat deze geheimzinnigheid, welke ik toen wel kon begrijpen en aanvaarden, niet berustte op security-overwegingen, maar op een niet weten, bij ons en elders. Het gevolg is geweest, dat men zich nergens een duidelijke voorstelling heeft gemaakt omtrent de uitwerking van luchtaanvallen op bepaalde doelen, waarschijnlijk ook niet wist, welke de grenzen waren van de toenmalige mogelijkheden voor de aanvaller, schermde met de schrikbeelden, ontleend aan de theorie van Douhet, en daarmee onbewust en ongewild aankweekte een gevoel van volstrekte machteloosheid of ontoereikendheid. Het gevolg daarvan was, hier en elders, angst en gebrek aan vertrouwen en een onevenwichtige niet-harmonische organisatie. Duidelijk blijkt dit uit het feit, dat men zich in Londen had voorbereid op een ziekenhuisbehandeling voor 200.000 burgerlijke oorlogsgewonden, terwijl er zelfs bij de zwaarste aanval zich niet meer dan plm. 3000 ziekenhuisgevallen voordeden, en daarnaast b.v. een brandweerorganisatie ontwierp en tot uitvoering bracht, welke aanvankelijk geheel ontoereikend bleek te zijn.

Dit is thans anders. De allesbeheersende vraag bij de burgerlijke verdediging is: *welke zijn het karakter, de aard en de omvang van de te verwachten vijandelijke aanvallen.*

Deze vraag is beantwoord en wel door de Chef van de Generale Staf en de Chef van de Luchtmachtstaf. De veiligheid van de Staat verbiedt, dat ik hieromtrent gedetailleerde mededelingen doe. Daarom moet ik hier volstaan met te vermelden, dat uitgangspunten bij de beantwoording van bedoelde vraag zijn geweest: dat ons land

- a) hardnekkig militair zal worden verdedigd;
- b) als militair étappegebied voor de beoosten onze grenzen opererende troepen zal fungeren, en
- c) als basis zal dienen voor geallieerde luchtacties, ook voor de geallieerde luchtverdediging.

Verwacht kan worden, dat het eerste doel van een eventuele vijand zal zijn de functies van ons land als étappegebied en basis voor luchtacties te elimineren. De aanvallen zullen dus vóór alles op de étappelijnen en de bases zijn gericht. Daarbij moet rekening worden gehouden met aanvallen, welke ten doel hebben het moreel van de bevolking te ondermijnen, aangezien dit de gang van zaken in het étappegebied nadelig beïnvloedt.

Tenslotte bestaat ook nog de mogelijkheid van aanvallen op oorlogs- en andere industrieën.

Welke de aanvalsobjecten kunnen zijn, volgt in beginsel uit het zo juist genoemde oogmerk van de vijand.

Hierbij mag nooit uit het oog worden verloren, dat de vijand het initiatief heeft en dat aan hem staat de waardering en de keuze van de aanvaldoelen. Hij zal er steeds naar streven, vitale, zowel militaire als burgerlijke, plaatsen in het totale verdedigingssysteem te treffen, teneinde dit te ontwrichten.

De waardering en de keuze van de vijand zijn echter wel te gissen. Het is deze veronderstelling, welke geleid heeft tot de aanwijzing door de Minister van, Binnenlandse Zaken, in overeenstemming met de Generale Staf, van A-

gemeenten, waar zodanige aanvalsobjecten aanwezig worden geacht, dat deze bijzondere risico's voor de burgerbevolking medebrengen, waarmee bij de organisatie rekening dient te worden gehouden.

Het karakter van de aanvallen hangt uiteraard af van de middelen, welke de vijand ten dienste staan, en van de wijze, waarop deze door hem zullen worden gebruikt. Daarom is een zo goed mogelijke kennis van deze middelen en de aanvalsmethoden nodig. In verband met de voortschrijding van de techniek en de bewapeningswedloop is een voortdurende studie op dit gebied vereist en een nauw contact tussen de civiele en militaire instanties geboden. Aangezien de vijand steeds het initiatief heeft en dus binnen bepaalde grenzen met allerlei varianten kan werken, moet voorts rekening worden gehouden met een voortdurende wisselwerking tussen de door de vijand te volgen aanvalsmethoden en de maatregelen van de verdediger.

Voor een goede burgerlijke verdedigingsorganisatie is onmisbaar een inzicht in de omvang en de uitwerking van de aanvallen, welke de verschillende gemeenten of gebieden bedreigen. Daarom is, zoals de Minister van Binnenlandse Zaken in zijn nota inzake de burgerlijke verdediging aan de Tweede Kamer heeft medegedeeld, één lijst opgemaakt van de maximum tonnages aan bommen, waarmee A-gemeenten per aanval hebben rekening te houden en van de mogelijke frequentie van deze aanvallen.

Bij de vaststelling van deze maximum tonnages is uitgegaan van wat omtrent het luchtpotentieel van een eventuele vijand thans bekend is en van de waarschijnlijk te gebruiken aanvalsmiddelen. De hier bedoelde gegevens en de daaruit getrokken conclusies zijn uiteraard niet definitief. Naarmate blijkt, dat de mogelijkheden van een eventuele vijand zich vergroten, zal het uitgangspunt van de organisatie daaraan moeten worden aangepast.

Van grote betekenis is, of naast aanvallen met luchtstrijdkrachten met beperkt draagvermogen, t.w. lichte bommenwerpers, mede rekening moet worden gehouden met het optreden van zware bommenwerpers.

Aanvallen met lichte bommenwerpers zullen zich in het algemeen kenmerken door een grotere frequentie, doch een beperkter bommenlast, welke op gemiddeld 2 ton per vliegtuig kan worden gesteld.

Voorts is er een limiet naar objecten en frequentie, waardoor de te verwachten uitwerking voor de verschillende A-gemeenten binnen bepaalde grenzen kan worden overzien. Daarnaast doet zich ook nog de vraag voor, hoeveel objecten binnen bepaalde tijd bijv. een etmaal, kunnen worden aangevallen. Deze vraag is uiteraard van grote invloed op de uiteindelijke sterkte van het totale landelijke hulpverleningspotentieel, dat moet kunnen worden ingezet.

Ook hier geldt weer, dat moeilijk te voorspellen is op welke wijze een eventuele vijand binnen de gegeven grenzen van het practisch mogelijke zal opereren. Bij een waardering van de verschillende objecten in ons land, gecombineerd met een waardering van de objecten in de gebieden van onze bondgenoten, is het echter mogelijk hier tot een veronderstelling te komen.

Voorts moet worden gelet op het beginsel van de oorlogvoering, dat steeds naar een concentratie van krachten moet worden gestreefd. Dit houdt in, dat herhaalde aanvallen binnen een kort tijdsbestek van een beperkt aantal doelen waarschijnlijk zijn te achten.

Van het standpunt van de verdediger bezien is het van belang na te gaan wat het ongunstigst is, t.w. herhaalde aanvallen op een beperkt aantal steden, of verschillende aanvallen, verdeeld over een zo groot mogelijk aantal steden. Als

vaststaand kan worden aangenomen, dat concentratie van aanvallen op een beperkt aantal doelen ongunstig voor de verdediger zal zijn. Dan bestaat immers de kans, dat het effect van de vorige aanval op het tijdstip van de daarop volgende aanval nog niet volledig zal zijn geëlimineerd, waardoor:

1. een cumulatie van effecten is te verwachten, wat in het bijzonder bij branden van verstrekkende invloed kan zijn;
2. de inmiddels georganiseerde hulpverlening kan worden ontwricht;
3. een deel van het hulpverleningspotentieel verloren kan gaan.

Welke aanvalsmiddelen tegen ons land zullen worden gebruikt, wordt bepaald door de verdere ontwikkeling van de techniek, de groei van het potentieel van een eventuele vijand en de aard van de aanvalsobjecten.

De aanvalsmiddelen waarmede rekening moet worden gehouden zijn:

- a) brisantbommen, in overgrote meerderheid van 50—250 kg;
- b) brandbommen van licht tot midden zwaar in een bepaalde gewichtsverhouding;
- c) raketprojectielen en vliegende bommen en geleide projectielen, waarop ik hier niet verder inga, maar waarbij ik wil opmerken, dat een organisatie, welke berekend is op de thans veronderstelde aanvallen met brisant- en brandbommen zeker ook in staat is een aanval met raketprojectielen, vliegende bommen en geleide projectielen het hoofd te bieden;
- d) de atoombom, in zeer beperkte mate, in verband met de beperkte hoeveelheid, welke daarvan thans beschikbaar is, en de belangrijker doelen, welke zich buiten ons land bevinden. Rekening wordt in elk geval gehouden met de mogelijkheid van een atoomaanval op één van onze drie grootste steden;
- e) strijdgassen.

Het zal U bekend zijn, dat ondanks het feit, dat dit aanvalsmiddel in de afgelopen oorlog niet werd gebruikt, aan beide zijden over grote hoeveelheden strijdgas, voor onmiddellijk gebruik gereed, werd beschikt.

Dat dit strijdmiddel niet werd gebruikt, is het gevolg voor de geallieerden van de internationale verbodsbepaling, voor Duitsland van het verlies van het luchtoverwicht en angst voor repressaille, vooral doordat de Duitse bevolking in tegenstelling tot de Engelse, in aanzienlijk mindere mate beschikte over gasbeschermingsmiddelen en ook de geoefendheid in het gebruik dezer middelen in Duitsland minder was dan in Engeland.

In een nieuwe oorlog moet met het gebruik van het gaswapen door de tegenstander zeker rekening worden gehouden, ook tegen de burgerbevolking. Wanneer een aanvaller een land niet alleen wil overweldigen, maar daarenboven beoogt van het te bezetten gebied te eigen bate gebruik te maken, zal hij bij zijn luchtoffensief zo min mogelijk grijpen naar strijdmiddelen, waarmede de hulpbronnen en de voorraden worden vernietigd, zoals met brisant-, brand- en atoombommen het geval is.

Met het gaswapen daarentegen kan de militaire en economische weerstand ontwricht worden en het moreel van de bevolking worden ondermijnd, zonder dat ernstige vernielingen worden teweeg gebracht.

Dit pleit er voor de gasbescherming niet te verwaarlozen, ook omdat het effect van strijdgassen in belangrijke mate wordt bepaald door het feit, of de

verdediger hierop al dan niet is voorbereid. De vraag rijst zelfs of de kans op een aanval met strijdgassen niet vermindert naarmate de gasbescherming doeltreffender wordt. Er zijn dan ook deskundigen, die de gasbescherming als een goede verzekeringspolis beschouwen.

Ten aanzien van:

f) biologische strijdmiddelen, is het moeilijk een standpunt te bepalen. Uit de veelheid van opvattingen, welke vaak in tegenspraak tot elkaar zijn, is het moeilijk reeds thans een conclusie te trekken. Ik ben echter geneigd mij voorlopig aan te sluiten bij die deskundigen, zowel bij ons als in het buitenland, die zich op het standpunt stellen, dat dit aanvalsmiddel niet uit het oog mag worden verloren, de ontwikkeling daarvan voortdurend met de grootste aandacht moet worden gevolgd, doch dat anderzijds de toepassing van dit middel thans nog niet verwezenlijkbaar is.

Mijnheer de Voorzitter, ik heb bij deze beschouwing weliswaar niet een nevelgordijn gelegd, maar er ligt toch nog een waas van geheimzinnigheid over. Deze geheimzinnigheid verbergt echter niet de lacunes maar de geheimen. Persoonlijk is U bekend, hoe de hiaten van mijn betoog hier zijn aangevuld, en ik vertrouw, dat U zult billijken dat ik hierop niet verder inga.

Uitwerking van de aanvalsmiddelen

Minder geheimzinnig behoef ik te zijn ten aanzien van de uitwerking van de te verwachten aanvalsmiddelen. De gegevens hieromtrent zijn grotendeels ontleend aan de voor iedereen, of ten minste gemakkelijk toegankelijke literatuur als de United States' Strategic Bombing Survey en Fire in the Airwar. Hiervan is nog veel te weinig bekend. Des te meer stel ik het op prijs hier de gelegenheid te hebben gedetailleerde mededelingen te doen.

In de eerste plaats is een belangrijk gegeven, ontleend aan de ervaringen van de afgelopen oorlog, dat er een optimale dichtheid is voor een oppervlaktebombardement, t.w. 200 ton per square mile, of wel 80 ton per km².

De Duitse aanvallen, welke tijdens de Blitz op Londen werden gericht, hadden een dichtheid van 100 ton per square mile. Bij de aanvallen in Juli/Augustus 1943 op Hamburg, is voor het eerst een dichtheid van 200 ton toegepast, waardoor een enorme verrassing werd teweeggebracht en de uitwerking een omvang heeft aangenomen als nooit tevoren. Later is gebleken, dat een verhoging van de dichtheid nauwelijks tot een verhoging van het effect heeft geleid en daardoor economisch niet verantwoord is. Aangenomen mag worden, dat de optimale dichtheid dus ligt, zoals ik zeide, bij 200 ton per square mile of 80 ton per km². Dit gegeven is, zoals U straks zal blijken, van grote betekenis.

Wanneer ik nu spreek over de uitwerking van de verschillende aanvalsmiddelen, moet men in de eerste plaats denken aan de slachtoffers. Vooral van Engelse zijde berekende ervaringscijfers betreffende de bombardementen op Engeland en Duitsland hebben aangetoond, dat per ton afgeworpen brisantbommen gerekend moet worden op 5 doden en 15 zwaar- en lichtgewonden. Bij de opzet van de geneeskundige dienst in de burgerlijke verdedigingsorganisatie is van deze cijfers uitgegaan. De directe uitwerking van brandbommen op de burgerij kan verwaarloosd worden. Op de branden welke daardoor ontstaan kom ik natuurlijk straks nog terug. Deze gegevens gelden echter alleen onder de uitdrukkelijke mits, dat gealarmeerd is en men dekking heeft ge-

zoekt. Ik zeg niet in adaequate schuilplaatsen, maar alleen dekking heeft gezocht.

De ervaring in Engeland heeft geleerd, dat, wanneer een stad door een bombardement werd getroffen, het totaal aantal slachtoffers een vijfvoud bedroeg, indien niet gecalmeerd was, of de bevolking zich niet aan het luchtalarm had gestoord. Zocht men echter dekking in de huizen, ik zeg nogmaals niet in de adaequate schuilkelders, dan bedroeg het aantal slachtoffers slechts plm. 20 % van het eerste geval.

Ook bij de atoombom zijn de getallen waartoe de deskundigen in West-Europa gekomen zijn afhankelijk van de zo juist vermelde voorwaarde. Heeft men dekking gezocht, dan moet worden aangenomen, dat het aantal slachtoffers zal bedragen plm. 15.000 doden en plm. 45.000 zwaar- en lichtgewonden, waarbij rekening moet worden gehouden met de driedelige uitwerking van een atoombom, n.l. de hittestraling, de radio-actieve straling en de luchtdruk. Geschat wordt, dat van het aantal gewonden 70 % mechanisch gewond is, 65 % thermisch, terwijl 5 tot 15 % aan ernstige radiatie zal hebben blootgestaan.

Omtrent het aantal slachtoffers tengevolge van het gebruik van strijdgassen kan moeilijk enige voorspelling worden gedaan. Bij een behoorlijke gasdiscipline mag echter worden aangenomen, dat dit naar verhouding gering zal zijn.

De uitwerking van de V-wapens is ook ten aanzien van de slachtoffers aanmerkelijk minder dan bij geconcentreerde aanvallen met brisantbommen van een gelijk totaal gewicht. De ervaring, welke men in België en Engeland heeft opgedaan, wijst dit duidelijk uit. Het ligt ook voor de hand, omdat de V-wapens een grote spreiding hebben, meer kans hebben buiten de bebouwing tot ontploffing te komen en daardoor het beginsel van de concentratie van krachten niet kan worden toegepast. Daartegenover staat evenwel het nadeel, dat bij het V-2 wapen een voorafgaand alarm niet mogelijk is, waardoor vooral in de aanvang het moreel effect groter wordt.

De uitwerking van de aanvallen, welke de verdediger voor bijzonder grote moeilijkheden plaatst, zijn de branden. Zij geven immers aan de ramp een dynamisch karakter. Heeft een bombardement plaats gevonden zonder dat brand uitbreekt, dan heeft men spoedig een totaal overzicht van wat zich afspeelt en leidt elke daad, welke daartegenover gesteld wordt, tot een vermindering van de totale werkzaamheid van de burgerlijke verdedigingsorganisatie. Branden kunnen er echter toe leiden, dat een veel en veel grotere vernieling wordt teweeg gebracht en veel en veel meer slachtoffers vallen dan op het eerste gezicht waarschijnlijk is. Ik behoef slechts te verwijzen naar wat gebeurd is in Rotterdam op 14 Mei 1940 en in het Bezuidenhout te Den Haag op 3 Maart 1945, alsook naar de branden, welke in Londen, Hamburg enz. zulke grote vernielingen hebben veroorzaakt. Wij moeten met het brandgevaar in belangrijke mate rekening houden. In de afgelopen oorlog heeft het er wel eens op geleken, dat het doel van de aanvaller was een georganiseerde brandstichting in het groot. De lezing, welke de Overste Zielstra op 21 April 1950 heeft gehouden, heeft aangetoond dat het beoogde doel daarmede, althans voor wat Duitsland betreft, niet werd bereikt, dat men er zelfs niet in slaagde, behalve dan in het laatst van de oorlog, om de stijging van de Duitse oorlogsproductie tot stilstand te brengen. Het is dus mogelijk en misschien zelfs waarschijnlijk, dat een eventuele vijand zich aan deze ervaringen zal spiegelen. Zekerheid hieromtrent kan nimmer worden gegeven en waar ongetwijfeld één

van de doelen van een dergelijke vijand zal zijn het moreel van de bevolking te ondermijnen, moet met het enorme brandgevaar terdege rekening worden gehouden.

Uitgaande weer van de optimale dichtheid van 80 ton per km²; waarbij een verhouding van omstreeks 50 % brandbommen en omstreeks 50 % brisantbommen waarschijnlijk is, leert de ervaring dat per km² gemiddeld 1000 branden ontstaan, ofwel één brand per 1000 m². Een dergelijke spreiding heeft een zodanig brandstichtend effect, dat aanvankelijk afzonderlijk optredende branden na een bepaalde tijd, plm. 3 uur, één grote vuurzee kunnen vormen met de kans op vuurstormen, wanneer de weersomstandigheden zich daartoe lenen, wanneer de totale oppervlakte van het getroffen gebied tenminste 2½ km² bedraagt en een bebouwingsdichtheid heeft van 30 % of meer. Daarom is het noodzakelijk en daarop is de organisatie dan ook berekend, dat binnen een uur met de vereiste kracht de verschillende branden individueel of in een zône-taktiek kunnen worden bestreden.

Ik heb tot dusver gesproken over de uitwerking:

- a) ten aanzien van de slachtoffers;
- b) ten aanzien van branden.

Er is nog een derde categorie welke van grote betekenis is, n.l.

- c) de uitwerking ten aanzien van gebouwen.

Hoeveel gebouwen zullen na een bombardement vernield zijn en wat is in het algemeen de trefkans van de gebouwen?

U begrijpt, dat dit van grote betekenis is, zowel voor de organisatie van de opruim- en reddingsdienst, alsook om het schuilplaatsenbeleid te bepalen.

Ook hier weer staan ons ten dienste de gegevens van de ervaringen van de afgelopen oorlog. Een ton brisantbommen vernietigt gemiddeld 5 woningen. Uitgaande van het maximum tonnage, waarmede de verschillende A-gemeenten rekening hebben te houden, is het dus mogelijk zich een voorstelling te maken van de organisatie van de opruim- en reddingsdienst, waarbij nog komt, dat de gemiddelde capaciteit van een opruim- en een reddingsploeg aan de hand van de ervaringen van de afgelopen oorlog bekend is.

Ik sprak echter ook van de trefkans van de gebouwen.

Zoals U uit mijn betoog hebt gemerkt, is het bij de opbouw van de burgerlijke verdedigingsorganisatie in ons land steeds het doel geweest om een vaste basis te vinden en niet in het wilde weg aan het organiseren te slaan.

In de Coördinatie-Commissie voor de Burgerlijke Verdediging is dan ook bij de organisatie van de verschillende diensten steeds van de gegevens, welke van de zijde van militaire autoriteiten waren verstrekt of van de ervaringscijfers omtrent de uitwerking, uitgegaan. Toen wij echter bezig waren met de voorbereiding van het hoofdstuk Schuilplaatsen, zijn wij aanvankelijk met blindheid geslagen geweest. Wij hebben gezegd, los van elk gegeven, er moeten nog schuilplaatsen zijn en daarop was het betoog gebouwd. Totdat één van de leden ons er aan herinnerde, dat wij op de verkeerde weg waren en dat wij ons ook hier eerst een duidelijk beeld moesten vormen wat er eigenlijk gebeurt bij een bombardement. Wij hebben dit gedaan en de resultaten waren verrassend.

Gaat men uit van de optimale dichtheid van 80 ton per km² of om de berekening wat gemakkelijker te maken van 800 kg. per ha., dan betekent dit, wanneer men aanneemt dat er in overgrote meerderheid bommen van 50—250

kg. zullen worden gebruikt, dat per ha. kunnen vallen 16 bommen van 50 kg., of 11 bommen van 50 kg. plus 1 van 250 kg., of 6 bommen van 50 kg. plus 2 van 250 kg., of 1 bom van 50 kg. plus 3 van 250 kg. Een deel van deze bommen treft het niet bebouwde gedeelte, straten, plantsoenen, tuinen, e.d. Wanneer U bedenkt, dat de bebouwingsdichtheid zelden boven de 50 % uitkomt en bij een dergelijke dichtheid het gemiddelde huisoppervlak 50 m² is, dan bedraagt het aantal huizen per ha. 100. Bij een bebouwingsdichtheid van 50 % zal ook het aantal bommen dat huizen treft, gemiddeld niet meer dan 50 % bedragen, zodat, uitgaande van het grootste aantal bommen, de trefkans bedraagt 8 bommen: 100 huizen = 8 %.

Een bom van 50 kg., de ervaring leert het, brengt, wanneer hij een huis treft, een grote ravage teweeg, vooral in bovenverdiepingen. Een volledige vernietiging van een huis met meer verdiepingen vindt echter niet plaats. In de benedenverdieping, of in de kelder, wanneer die aanwezig is, blijft een mogelijkheid om hier dekking te vinden, vooral wanneer enige voorzieningen zijn getroffen waardoor bescherming wordt geboden tegen rondvliegende scherven en neerstortend puin. Een bom van 250 kg. leidt tot een totale vernietiging van het getroffen huis, terwijl de naaste belendingen eenzelfde beschadiging ondergaan als wanneer deze huizen getroffen zouden zijn door een bom van 50 kg.

De trefkans met een bom van 250 kg. ligt uiteraard aanmerkelijk lager.

Wat moet men hier nu tegenover stellen. Heeft het zin, zoals sommigen bij een oppervlakkige beoordeling geneigd zijn geweest te poneren, om schuilplaatsen te bouwen voor de gehele bevolking, schuilplaatsen van een zodanige sterke constructie, dat zij bestand zijn tegen voltreffers?

Wij zijn in de Coördinatie-Commissie tot de conclusie gekomen, dat dit in het algemeen niet het geval is en wel om drie redenen:

1e. omdat het bouwen van schuilplaatsen, in staat om de bevolking van een bedreigd stadsdeel op te nemen, grote risico's met zich brengt. Heeft men eenmaal schuilplaatsen ingericht en is de vijand er op uit het moreel van de bevolking te treffen, dan zal hij een neiging hebben gebruik te maken van steeds zwaardere bommen, zo zwaar dat zij ook de schuilplaatsen kunnen kraken. In Duitsland hebben wij kunnen zien, dat bij de aanleg van schuilplaatsen steeds hogere eisen zijn gesteld en dat desondanks toch ook weer steeds slachtoffers in de schuilplaatsen zijn gevallen, met het uitzonderlijk grote nadeel, dat wanneer een schuilplaats werd getroffen, welke niet tegen de treffer bestand was, door de concentratie van mensen die zich hierin bevonden het aantal slachtoffers een verschrikkelijke hoogte bereikte.

2e. wanneer men een schuilplaatsenbeleid zou gaan voeren, dat een volledige beveiliging geeft van de bevolking in de meest bedreigde gebieden, dan zou het economisch en waarschijnlijk ook technisch onmogelijke worden gevraagd. Dan zouden wij de productieve kracht van ons land voor vele jaren op de bouw van dergelijke schuilplaatsen moeten concentreren. U begrijpt dat dit ten eenmale uitgesloten is.

3e. een concentratie van de bevolking in schuilplaatsen van sterke constructie, welke een behoorlijke beveiliging bieden tegen treffers in de naaste omgeving van 250 kg., leidt er toe, dat de zelfbescherming moet falen. De mensen betrekken de schuilplaatsen, laten de huizen in de steek en blijven in de schuilplaats, het is nu eenmaal niet anders en het is ook psychologisch zo begrijpelijk, totdat zij denken, dat het gevaar volkomen geweken is. In die

tussentijd hebben de brandbommen en de eventuele op andere wijze ontstane branden de gelegenheid zich ongestoord te ontwikkelen met alle gevolgen van dien, waaronder de kans, dat de bevolking tengevolge van de hitte of gebrek aan zuurstof in de schuilplaatsen omkomt. Wij zijn dan ook tot de conclusie gekomen, dat de bouw van grote schuilplaatsen van sterke constructie moet worden ontraden.

Wij hebben noodgedwongen moeten aanvaarden, dat de voltrefeer van 250 kg. slachtoffers zal maken. In de oorlog, vooral in de moderne oorlog, zullen ook onder de burgerbevolking slachtoffers niet te vermijden zijn. Maar wij zijn tevens tot de overtuiging gekomen, dat met het schuilplaatsenbeleid, dat in het algemeen wordt overgelaten aan de zelfbescherming, waarbij dus iedereen in eigen huis, in eigen woning of in de naaste omgeving daarvan, zorgt voor een schuilgelegenheid, welke hem beveiligd tegen scherven en neerstortend puin, het aantal slachtoffers eerder minder dan meer zal zijn dan bij de mensconcentraties in grote schuilgelegenheden.

De particuliere schuilgelegenheden zullen bij voorkeur zo moeten zijn ingericht, dat men er, indien zij onder puin bedolven zijn, zonder veel moeite op eigen kracht uit kan komen. Wanneer dit niet mogelijk is, en in vele gevallen zal dit zo zijn, is het de taak van de opruim- en reddingsdienst de ingesloten deskundig en snel te bevrijden. Dit vraagt grote technische kennis en vaardigheid, waarmede bij de organisatie en de voorgenomen opleiding rekening is gehouden.

Openbare schuilplaatsen voor 50—100 personen per stuk zijn nodig in drukke zaken- en winkelwijken of op drukke verkeerspunten, waar zich veel publiek kan bevinden, dat bij luchalarm niet tijdig dekking kan vinden bij gebrek aan schuilgelegenheid.

Ik heb tot dusver gesproken over de uitwerking van bombardementen, waarmede rekening moet worden gehouden in de A-gemeenten.

In de overige delen van ons land, de z.g. B-gebieden, kunnen in bepaalde dichtbebouwde kommen calamiteiten van beperkte omvang optreden. Deze kunnen b.v. het gevolg zijn van aanvallen op militaire transporten, op vitale punten in de étappelijnen, belangrijke waterstaatswerken, industrieën e.d., alsmede van storingsaanvallen, toevalstreffers, neerstortende vliegtuigen e.d.

De gevolgen van deze aanvallen kunnen zijn:

1. branden van beperkte omvang, verspreide branden, welke echter in een aaneengesloten bebouwing tot een beperkte conflagratie kunnen leiden, bos- en heidebranden in daarvoor in aanmerking komende gebieden.

2. aantal vernielde woningen; een raming is moeilijk te maken.

In B-gemeenten met een dichte bebouwing ware evenals in A-gemeenten rekening te houden met 5 vernielde woningen per ton afgeworpen bommen, waarbij het maximum tonnage per aanval op 8 ton kan worden gesteld.

3. een aantal slachtoffers, waarbij voor gemeenten met een aaneengesloten bebouwing is uitgegaan van zwaargewonden en lichtgewonden tot maximum $\frac{1}{2}$ resp. 1 % van het inwonertal. In de overige gemeenten zal het percentage geringer zijn.

Voorts verdient bijzondere aandacht de uitwerking van vijandelijke aanvallen op bepaalde waterstaatswerken, welke zowel in als nabij A-gemeenten en verder in B-gebieden zijn gelegen. De vernieling van vitale waterstaatswerken, zoals sluizen en dijken, kan tot overströmingen leiden.

Dit spreekt in het bijzonder bij zeeweringen of rivierdijken tijdens hoge waterstand. Ook de vernieling van gemalen kan ongewenste gevolgen hebben. Dit moet uiteraard leiden tot de nodige verdedigingsmaatregelen, welke dan ook ongetwijfeld genomen zullen worden. Men moet hierbij echter niet overdrijven. Zo vaak ontmoet ik bij besprekingen met de organisatoren in een B-gebied de opmerking, dat de ernstigste gevolgen zouden kunnen worden teweeggebracht, wanneer een bepaald dijkje of een bepaald bruggetje zou worden getroffen. Het is ongetwijfeld juist, dat deze gevolgen zouden optreden, maar wanneer men zich een voorstelling maakt van het totale aantal van dergelijke objecten in ons land en in de geallieerde landen, dan blijkt ook wel dat, behoudens zeer bijzondere omstandigheden, die dan ook tot bijzondere maatregelen kunnen leiden, — ik denk aan militaire operaties in de onmiddellijke omgeving — de vijand zijn middelen zou verspillen, wanneer hij zijn aanvallen op dergelijke doelen zou richten.

Er is nog een tweede omstandigheid, welke de beoordeling van het belang van de waterstaatswerken beïnvloedt, en dat is de gang van zaken tijdens de bezetting.

Uit het vervolg van mijn betoog zal blijken, dat een voorwaarde voor de burgerlijke verdediging is de standhoudende militaire verdediging. Dat de burgerlijke verdediging zich met name niet voorbereidt op de taak, welke haar zou kunnen toevallen, indien ons land andermaal bezet zou worden. Maar dan moet dit standpunt ook consequent worden doorgevoerd. Dan moet men zich niet gaan indenken in de verhoudingen, die vooral in het laatste deel van de bezetting hebben geleid tot zulke prachtige maatregelen van de illegaliteit op waterstaatkundig gebied. De situatie is dan een andere en het belang van de objecten, welke toen primordiale betekenis hadden, is in een zich verdedigend land een geheel andere dan wanneer een bezetter doelbewust er op uit is om bij zijn terugtocht zo groot mogelijke vernielingen teweeg te brengen.

Ik heb in het begin van mijn voordracht gewezen op de noodzaak van een harmonische organisatie. De organisatie zou bepaald uit zijn verband worden gerukt en uit zijn kracht groeien, wanneer datgene wat in de laatste oorlogswinter is gedaan en toen strikt noodzakelijk was, nu weer als een uitgangspunt voor de te treffen maatregelen zou worden genomen. Een betere maatstaf acht ik de maatregelen in 1939—'40 onder de deskundige leiding van Ir. Ringers voorbereid.

De burgerlijke verdedigingsmiddelen tegen de aanval

Wanneer men zich een beeld heeft gevormd van de aard en de omvang en de frequentie van de aanvallen, waarmee ons land rekening moet houden, en van de uitwerking der daarbij te gebruiken aanvalsmiddelen — en met opzet heb ik hierbij lang stil gestaan omdat dit de krijgswetenschappelijke basis is van de burgerlijke verdedigingsorganisatie —, dan rijst de vraag: Wanneer de oorlog komt en de aanvallen vinden plaats, *wat moet dan hiertegenover worden gesteld?*

Ik heb in het voorgaande al betoogd, dat men daarbij moet uitgaan van een standhoudende militaire verdediging. Ons land is met zijn bondgenoten bezig zich hierop voor te bereiden. Het doel en het zeer nabije doel moet zijn: *een dusdanige militaire organisatie te hebben, dat wij de vijand kunnen keren*, zo mogelijk ver buiten onze grenzen, anders ergens in ons land.

De burgerlijke verdediging gaat daarvan uit, moet er ook van uitgaan, wanneer men aanvaardt, dat de nationale verdediging bestaat uit in wezen twee

gelijkwaardige delen, n.l. de militaire en de burgerlijke. Men zou een ernstige fout maken — en ik geloof, dat ik het in deze kring niet behoef toe te lichten —, wanneer men bij de verdediging uitgaat van de mislukking van deze verdediging en wanneer men bij voorbaat zijn aandacht gaat concentreren op datgene wat moet worden gedaan, wanneer de mislukking een feit wordt.

Het zou trouwens niet mogelijk zijn, omdat de burgerlijke verdedigingsorganisatie, zoals die thans wordt opgezet, staat of valt met onze onafhankelijkheid tegenover de vijand. Wij hebben nodig voor de burgerlijke verdedigingsorganisatie veel materieel en goed materieel en wij hebben nodig talloos velen, die bereid zijn met inzet van hun volle persoonlijkheid de organisatie te bemannen en die, zoals de Minister van Binnenlandse Zaken het bij de opening van de Burgerlijke Verdedigingsstafschool op 2 Februari uitdrukte, het materieel tot leven brengen, door hun ijver en toewijding, door hun volharding en moed, door hun bezieling.

Voor mij staat vast, dat, bij een nieuwe bezetting door een vijand, deze het materieel naar elders zou verslepen, waar hij het voor zijn doeleinden zou kunnen gebruiken, en dat het moreel van het personeel volkomen zou incenstorten, ook wanneer de vijand hun gelegenheid zou geven, hun taak bij de burgerlijke verdediging voort te zetten.

Wij gaan dus uit van een standhoudende militaire verdediging en dan is het eerste dat van burgerlijke zijde moet worden verzorgd, moet worden hooggehouden, niet de overheidsorganisatie, zoals men vaak geneigd is te stellen, maar *het moreel van ons hele volk*. Veelal zal het doel van de vijand zijn dit te ondermijnen en ik moge verwijzen naar wat zich in Rotterdam, in Londen, in de Duitse steden en Hiroshima heeft afgespeeld. En wat is nu nodig voor het moreel. Daarvoor is nodig vertrouwen, vertrouwen in de eerste plaats in de militaire verdediging, vertrouwen in de eigen mogelijkheid iets te doen, vertrouwen in de deugdelijkheid van de overheidsorganisatie en vertrouwen bovenal in de leiding.

Maar al dit vertrouwen heeft tenslotte iets passiefs. Men vertrouwt in wat anderen doen.

Daarnaast is nodig de wil tot de overwinning, niet door anderen met zelf een ereplaats op de tribune, maar met volle inzet van eigen persoonlijkheid, beschermend de zijnen, helpend zijn medemens, misschien eerst met de geest van de charitas, later met de verbeterheid en de offervaardigheid, met de dadendrang en de moed van de strijder. Ik moge U hier citeren, wat de Director General of Training of the Civil Defence Department in Engeland, Sir John Hodsoll, enige maanden geleden in een openingsrede van het Civil Defence Staff College heeft gezegd:

„It is just as important that the offensive spirit is cultivated in all personal serving in Civil Defence as it is with those serving with the Fighting Forces.

No one likes a role with a passive flavour in war-time and if the morale of the Civil Defence Service is to be properly built up and maintained at the high level necessary and with it to a considerable extent that of the civil population, then a prime object of all Civil Defence training must be determination, backed up by a high degree of skill and knowledge, to attack strongly and quickly, to overcome and master the damage that might be caused in our country by modern bombing weapons and tactics.”

Het personeel van de burgerlijke verdedigingsorganisatie vormt de 4e strijdende macht naast de zeemacht, de landmacht en de luchtmacht. Dit betekent,

dat allen, die de burgerlijke verdedigingsorganisatie bemannen, aan grote gevaren kunnen blootstaan. Maar ondanks deze gevaren en ondanks de verliezen, welke geleden zullen worden, moeten zij evenals de militairen, wie ook niet gevraagd wordt of zij niet liever thuis bij de haard willen zitten, indachtig zijn aan hun plicht paraat te blijven en te volharden en zich met volle toewijding te kwijten van de taak welke hun door de omstandigheden is opgelegd.

Dit is moreel: verdedigingsmiddel nr. 1.

Wat komt dan? Nog niet de overheidsorganisatie, maar de *zelfbescherming*.

Wanneer men zich een voorstelling maakt, wat er gebeurt bij een aanval van enige omvang, alleen nog maar met brand- en brisantbommen, dan is het duidelijk, wat er zou gebeuren, wanneer de zelfbescherming zou uitvallen.

Toen het Bezuidenhout op 3 Maart 1945 getroffen werd, is op aansporing van de politie de bevolking weggetrokken in haar geheel. De ontstane branden na het bombardement — dat mij aanvankelijk de indruk gaf, dat het nogal meeviel en dat het mogelijk was de branden te localiseren — hebben door het vliegvuur, gevoegd bij de kapotte ruiten en daken en de wapperende gordijnen, de kans gekregen zich met grote snelheid uit te breiden, zodat uren na het bombardement straten, welke alleen glas- en pannenschade hadden opgelopen, in enkele minuten in lichterlaaie stonden, wanneer het vuur de hoek had bereikt. Was de zelfbescherming intact gebleven en was de bevolking bereid geweest om de gordijnen weg te nemen en emmers water gereed te zetten om het vliegvuur in de kiem te kunnen smoren, dan zou het Bezuidenhout enige gapingen vertonen, doch als wijk zou het zijn blijven bestaan. En dit voorbeeld kan door talloze anderen worden versterkt.

De zelfbescherming zal zowel individueel als collectief moeten zijn en zich ten doel moeten stellen lichtgewonden de eerste hulp te verlenen, vliegvuur en kleine branden te bestrijden, lichte reddingswerkzaamheden te verrichten en ook een preventief karakter moeten hebben door het brandgevaar beperkende voorzorgsmaatregelen te treffen, welke de bestrijding vergemakkelijken, en de schuilplaatsen in te richten. Hiervoor is bovenal nodig, dat de bevolking vertrouwd geraakt met de gevaren en weet dat zij daartegen opgewassen is.

Het is een grootse taak dit tot ons volk te brengen. Wil de burgerlijke verdediging slagen, dan zal zij moeten wortelen in het gehele volk en daaruit moeten voortkomen. Ik zal hierop straks bij de voorlichting nog nader terugkomen.

En tenslotte is een voorwaarde voor een goede burgerlijke verdediging, een *doeltreffende overheidsorganisatie*, welke volledig aangepast is aan de verwachtingen omtrent datgene dat kan gebeuren en wortelt in ons nationale bestuursstelsel met al zijn eigenaardigheden.

Moreel, zelfbescherming en overheidsorganisatie, zij grijpen in elkaar en zijn alle drie even onmisbaar. Zoals ik reeds opmerkte, is er zonder moreel en zelfbescherming geen mogelijkheid voor de overheidsorganisatie zich naar behoren van haar taak te kwijten. Maar om het moreel op peil te houden en de zelfbescherming mogelijk te maken, moet de overheidsorganisatie de noodzakelijke omvang hebben, moet zij sterk en paraat zijn, zonder de bekibbeling, welke vóór de oorlog zo verlamdend heeft gewerkt.

Ik ben niet gerechtigd om hier mededeling te doen, wat de kosten zullen zijn van de totale organisatie, zoals door de Coördinatie-Commissie ontworpen. Maar wel kan ik met grote voldoening vermelden, dat de Minister van Binnenlandse Zaken bij de opening van de stafschool heeft medegedeeld, besloten te

hebben de voorstellen der Commissie over te nemen en aan de regering voor te dragen en het vertrouwen heeft uitgesproken, dat aan de organisatie, welke de Coördinatie-Commissie voor ogen staat, op korte termijn met de vereiste spoed uitvoering kan worden gegeven.

Deze organisatie zal ongetwijfeld kostbaar zijn, maar hoe zwaar de offers ook mogen zijn, zij wegen nimmer op tegen de verschrikkingen van een nieuwe bezetting.

Overheidsorganisatie veronderstelt leiding

Bij het moreel van de bevolking heb ik gesproken over het vertrouwen in de leiding. Dit komt van buitenaf van de bevolking en van onderaf van de ondergeschikten. Hier zou ik nog enkele opmerkingen willen maken over de leiding zelf.

Een leiding, welke bij de burgerlijke verdedigingsorganisatie in zeer veel opzichten dezelfde eisen stelt als bij de militaire verdediging het geval is: de noodzaak te komen tot een snelle analyse van de situatie en een ontleding in de samenstellende factoren met bij elke factor overweging en conclusie, welke leiden tot een plan van actie, is evenzeer militair als burgerlijk.

Ook de noodzaak bij het acute gebeuren te komen tot een snel plan. In vredetijd is er vooral in ons land een streven naar het beste plan en men neemt er dan ook de tijd voor, soms zelfs jaren achtereen. Bij de verdediging, zowel militair als burgerlijk, gaat het om een goed plan of zelfs een dragelijk plan, dat snel wordt gemaakt en dan met grote beslistheid wordt uitgevoerd.

Ook bij de burgerlijke verdediging geldt, dat men zich moet hoeden voor het gevaar doctrinair te zijn. Wanneer de organisatie enige malen met succes is opgetreden, kan de neiging ontstaan te menen, dat men het juiste systeem gevonden heeft. Maar de vijand zal er op bedacht zijn de zwakke zijde te vinden en na verloop van tijd zijn aanvalstactiek wijzigen. Het is een noodzaak en een plicht voor de leiding, er voor te zorgen, dat men open staat voor nieuwe situaties en met soepelheid zich daaraan kan aanpassen.

Daarnaast doet zich de noodzaak voor — en voor mijn gevoel is ook hier geen verschil met de militaire —, dat de leiding zich moet kenmerken door een volstrekte eerlijkheid, vooral tegenover zichzelf.

Een handelaar in tweedehands automobielen, die probeert een klant een auto aan te praten, deugt niet voor zijn vak, wanneer hij niet overtuigd is, dat die klant de kans van zijn leven krijgt door die auto te kopen. Een advocaat, die een zaak bepleit voor de rechter, zal weinig succes boeken, wanneer hij niet overtuigd is van het gelijk van zijn cliënt. Maar in beide gevallen — en men kan het aantal gemakkelijk uitbreiden — ligt de beslissing elders en wordt de objectieve waarheid niet gediend.

In een brandende stad kan de leiding van de burgerlijke verdedigingsorganisatie de waarheid niet tekort doen. Zij kan zichzelf misleiden, maar het resultaat zal slechts zijn grotere verwoesting en meer slachtoffers. Nodig is dus een volstrekte eerlijkheid tegenover zichzelf en naar mijn mening ook tegenover anderen.

Misschien bestaat wel eens de neiging om tegen de overtuiging in een beter beeld te geven dan de omstandigheden rechtvaardigen. Ik kan mij voorstellen, dat men daartoe overgaat, maar men moet het vooral niet te veel doen en zeker niet op lange termijn. Ik geloof, dat ons volk sterk genoeg is om de waarheid onder het oog te zien en dat het vertrouwen in de leiding het best

kan worden gehandhaafd door in volle oprechtheid mede te delen, hoe ernstig eventueel de omstandigheden zijn. Zoals ik laatst las in het boek van de Portugese schrijver Teixeira de Pascoaes over Napoleon: „Wie zijn medemens beliegt, beliegt zichzelf. Wij zelf zijn de eersten, die geloven wat wij zeggen. Daarom verspreiden de leugens zich alsof zij stemmen der waarheid waren. Zij komen uit het binnenste van ons hart.”

Churchill en de Engelsen hebben getoond, dat een eerlijke belichting vrouwen en kracht kan geven.

Volstreekte eerlijkheid tegenover zichzelf en tegenover anderen is niet synoniem met versagen.

Onlangs sprak ik met iemand, voor wie ik enorme waardering heb om zijn karakter en zijn bekwaamheid, maar die in een moedeloze bui plotseling opmerkte: „wanneer die situatie” — en ik behoef haar niet te belichten, omdat zij viel buiten het kader van de burgerlijke verdediging — „zich voordoet, dan houden wij het niet. Als het zover is, zal ik het nooit zeggen en ik zal met vuur opwekken om vol te houden, maar wij houden het niet.”

U begrijpt, dat een dergelijk vuur een strooivuur zou zijn en dat ons volk daar niet intrapt.

De leiding van de burgerlijke verdedigingsorganisatie heeft niet te versagen. Voor haar is de opdracht nauw omlind: de gevolgen van de aanvallen te bestrijden. De beslissing of de aanvallen zodanige omvang aannemen, dat zij moeten leiden tot een capitulatie, berust niet bij haar. Zij heeft daar geen bemoeienis mee. Zij *mag* zich er niet mee bemoeien. Zij moet in rustige vastberadenheid alle maatregelen doen nemen en, alle verschrikkingen ten spijt, personeel en bevolking inspireren tot de verbetering, de dadendrang en de moed, waarop ik hiervoor doelde. In de afgelopen oorlog is ook bij onze luchtbescherming gebleken, wat de bezielende houding van enkelen vermag. Ook de krijgsgeschiedenis geeft voorbeelden te over, hoe vaak door het optreden van één man, die een werkelijke leider was, een hopeloze situatie kon worden bedwongen en wijkende troepen tot de overwinning konden worden gebracht.

De overheidsorganisatie zal veelomvattend zijn.

In de beschrijvingsbrief van deze vergadering heb ik de volgende groepering gemaakt:

1.
 - a) voorlichting
 - b) verduistering
 - c) waarschuwing en alarmering
 - d) spreiding van vitale doelen
 - e) stedenbouwkundige planning
 - f) preventieve evacuatie
2.
 - a) verkenningsdienst
 - b) brandweer
 - c) geneeskundige dienst
 - d) opruim- en reddingsdienst
 - e) politie
 - f) ontsmettingsdiensten
3.
 - a) sociale hulpverlening
 - b) hersteldiensten
 - c) huisvesting en zo nodig evacuatie van daklozen.

Min of meer willekeurig, niet geheel volledig, maar zij geeft een beeld van wat er zo komt kijken. Bij de vele technische problemen, welke zich voordoen bij de onderscheidene onderdelen, zal ik hier niet stilstaan. Mij ontbreekt hiervoor ten enenmale de tijd. Zij zijn uitgewerkt in het rapport van de Coördinatie-Commissie voor de Burgerlijke Verdediging en zij worden thans besproken in de cursussen, welke aan de leidende instanties van de provinciale en gemeentelijke burgerlijke verdedigingsorganisatie in de Burgerlijke Verdedigingsstafschool te Barneveld worden gegeven.

Er zijn echter enige punten waarvoor ik nog Uw aandacht zou willen vragen en wel in de eerste plaats voor de *voorlichting*.

Toen de Minister van Binnenlandse Zaken de Coördinatie-Commissie voor de Burgerlijke Verdediging installeerde, heeft hij de Commissie op het hart gebonden vooral te bedenken, dat geen maatregel, hoe goed ook geredigeerd, de gewenste oplossing zal geven, indien niet degenen, voor wie deze maatregel bestemd is of die deze moeten uitvoeren, innerlijk overtuigd kunnen worden van de noodzakelijkheid — en ik voeg hieraan toe de mogelijkheid — hiervan. Steeds weer zal de vraag moeten worden gesteld of de voorgestelde oplossing ook het geestelijk fundament zal vinden in ons volk. Dit heeft er toe geleid, dat in het kader van de Coördinatie-Commissie overleg heeft plaats gevonden tussen vooraanstaande psychologen, publicisten, reclame-experts en bestuurlijke autoriteiten en vertegenwoordigers van de grote werknemersorganisaties, om na te gaan, hoe straks de voorlichting van de bevolking over de problemen van de burgerlijke verdediging moet zijn, maar tevens om te overwegen of de organisatie, zoals die wordt opgebouwd, en de eisen, welke daarbij aan de bevolking worden gesteld, psychologisch aanvaardbaar zijn.

U zult begrijpen, hoezeer het mij heeft verheugd, dat dit contact van deze sub-commissie met de Coördinatie-Commissie tot een volledige overeenstemming heeft geleid en dat in het rapport van de Coördinatie-Commissie over de nationale planning mededeling kon worden gedaan van het instemmend advies van bedoelde sub-commissie.

De voorlichting is ook van de grootste betekenis voor het personeelsbeleid, waarbij gestreefd zal worden naar een zo groot mogelijk aantal vrijwilligers, opdat zoveel mogelijk gerekend kan worden op maximale vastberadenheid, offervaardigheid en team-spirit in de organisatie en de doorwerking van de positieve overtuiging van de vrijwilligers in hun maatschappelijke omgeving.

Mocht het niet mogelijk zijn voldoende vrijwilligers te krijgen, dan zal een burgerlijke dienstplicht niet kunnen uitblijven.

Voor een succesvolle werving van personeel zal aan enige voorwaarden dienen te worden voldaan. In de eerste plaats zal een goed begrip van de burgerlijke verdediging en haar noodzaak moeten worden gevestigd. Ons volk is nu eenmaal slechts bereid zich te geven voor dingen, welke het als reëel aanvaardt.

Voorts moet het personeel verzekerd zijn van goede sociale voorzieningen en rechtszekerheid. Men moet de zekerheid hebben, dat bij dodelijk ongeval of letsel in en door de dienst een behoorlijke compensatie zal worden gegeven. Slechts zo zal men zich tegenover zijn gezin en zichzelf verantwoord achten zich ten volle aan de burgerlijke verdediging te geven.

Tenslotte zullen instructeurs, materieel en oefengelegenheid in voldoende mate aanwezig moeten zijn om het personeel terstond na melding en registratie op te vangen. Niets is zo schadelijk voor de geestdrift als het gevoel dat men

zich voor niets met aanmelden heeft gehaast. Niets is ook zo schadelijk als wanneer het personeel, wat ik pleeg te noemen, alleen „les op het droge" zou ontvangen.

Zou men, zoals de Minister van Binnenlandse Zaken in zijn nota aan de Tweede Kamer opmerkte, het personeel een theoretische opleiding geven, die niet geschraagd wordt door het vertrouwen, dat de organisatie deugdelijk en het materieel beschikbaar is, dan kan de mislukking niet uitblijven, die des te gevaarlijker zou zijn, omdat het vertrouwen in de burgerlijke verdediging dan voorgoed geschokt zou kunnen zijn.

Nog één punt van de vele overheidsmaatregelen zou ik hier in het kort nader willen belichten, n.l. dat van de *preventieve evacuatie*.

Het spreekt vanzelf, dat, indien stadsdelen door vijandelijke acties onbewoonbaar zijn geworden, maatregelen zullen worden getroffen om de in die delen thuis behorende bevolking elders te huisvesten. Maar een vraag welke steeds weer rijst is deze:

Vermindert men de risico's niet aanmerkelijk door uit de meest bedreigde gebieden de bevolking naar elders te evacueren?

Geldt met name in het Westen van Nederland niet de plicht om hiertoe over te gaan, omdat men hier te maken heeft met een bevolkingsdichtheid, zoals weinig wordt aangetroffen?

Het antwoord hierop moet zijn: Behoudens enkele uitzonderingsgevallen met betrekking tot de onmiddellijke omgeving van zeer gevaaraantrekkende objecten, „neen".

Zou men hiertoe overgaan, dan zou dit leiden tot een ontwrichting van het maatschappelijk leven, dat juist in stand moet worden gehouden. Dan zou men bovendien de opneming van de millioenen, waarom het hier gaat, moeten zoeken in de Oostelijke provinciën en dus krijgen een evacuatie in de richting van de vijand.

Nog geheel afgezien van de militaire aspecten van een dergelijke volksverhuizing, zou dit ook psychologisch onaanvaardbaar zijn. Wel kan worden overwogen om de gelegenheid te bieden ouden van dagen, jonge kinderen met verzorgsters en de bevolking van gestichten en inrichtingen preventief te evacueren. Een totale evacuatie van al degenen, die gemist kunnen worden, kan niet in de bedoeling liggen, hier noch elders.

De noodzaak tot nationale bundeling van alle krachten

Wanneer men spreekt over de overheidsorganisatie dan denkt men in de eerste plaats aan de locale, gemeentelijke of kringsgewijze organisatie, dit ligt voor de hand.

In een bondgenootschappelijke krijg kan men het militaire apparaat van de verschillende landen tot één strijdende macht maken met één doel. De burgerlijke verdediging daarentegen is gebonden aan de plaatsen, waarop de aanvallen worden gericht. Dit neemt niet weg, dat het volstrekt noodzakelijk is, de vele *plaatselijke organisaties te bundelen tot één grote nationale organisatie*, die niet mag zijn een optelsom van wat er in de gemeenten zal komen, maar als zwaartepunt aanvaardt de noodzaak een apparaat te hebben, dat het gehele land verdedigt. Van dit apparaat ligt het zwaartepunt bij de gemeentelijke organisatie, maar waar het hulpverleningspotentieel niet door calamiteiten in eigen gebied in beslag wordt genomen, moet het de onmisbare reserve vormen voor optreden elders.

Onmisbaar en noodzakelijk. Wanneer wij strijden, strijden wij tegen een gemeenschappelijke vijand, voor ons gemeenschappelijk behoud.

Voor ons, burgerlijke verdedigingsmensen, zal de vijand zich manifesteren in de vorm van angst en brand en verwoesting en verschrikkingen voor talloos velen en waarschijnlijk ook in de vorm van ongunstige weersomstandigheden, welke het optreden van de burgerlijke verdedigingsorganisatie in zo belangrijke mate kunnen beïnvloeden.

Maar achter die vijand staat en moet steeds gezien worden de overweldiger, die, als hij de tegenstand breekt en als hij wint, waar ook in den lande, over het gehele land een slavernij en een ellende zal brengen, waarvan wij ons ondanks de ervaringen, die wij tijdens de Duitse bezetting zo ruimschoots hebben kunnen opdoen, toch eigenlijk geen voorstelling kunnen maken.

Ook hier geldt, wat geldt voor de aanvaller, het beginsel van de concentratie van krachten. In ons land met zijn goede vredesorganisatie, zijn korte afstanden en zijn goed wegennet, is deze concentratie mogelijk. Zij kan nog worden vergemakkelijkt door de vorming van Rijks-mobiele-colonnes op de wijze zoals in de nota inzake de burgerlijke verdediging is uiteengezet.

Maar U begrijpt, dat wanneer een dergelijk nationaal apparaat wordt opgebouwd, dat ook vast in de hand moet liggen, de behoefte bestaat aan een provinciale — in het Westen van het land waarschijnlijk aan een de drie provinciën omvattende regionale — en een nationale bevelvoering en dat om deze bevelvoering mogelijk te maken beschikt moet worden over een perfecte *telecommunicatie*.

In de voorstellen van de Coördinatie-Commissie is hiermede volledig rekening gehouden.

Samenwerking tussen militaire en burgerlijke instanties

Deze nationale, regionale en provinciale bevelvoering op het stuk van de burgerlijke verdediging, moet zorgen voor een hechte samenwerking met de militaire bevelvoering. Een voortdurende wisselwerking tussen wat op militair en burgerlijke verdedigingsgebied geschiedt, is noodzakelijk.

De *verduistering* in het gehele land is mede een militaire eis, hoewel hij ook voor de burgerbevolking van betekenis is.

De *waarschuwing* en *alarmering* steunen volgens de plannen geheel op de militaire luchtwachtdienst, zij het dat hierbij burgerlijke verdedigingsofficieren zullen worden gestationneerd, die aan de hand van de militaire gegevens zelfstandig beoordelen, waar tot waarschuwing en daarop aansluitende alarmering moet worden overgegaan.

Ook bij bombardementen op *burgerlijke of militaire objecten* zal steeds de mogelijkheid moeten bestaan van bijstand, over en weer, van militairen aan burgers, van burgers aan militairen. Bij de concentratie van het burgerlijk hulpverleningspotentieel zullen het militaire instanties moeten zijn, welke de *marsroutes* aangeven, met het oog op het militaire verkeer, dat doorgang moet vinden.

Het *evacuatiebeleid* en de daaruit voortvloeiende verplaatsing van grote getalen inwoners, kan niet anders geschieden dan in volledige overeenstemming tussen militaire en burgerlijke autoriteiten.

Militaire en burgerlijke verdediging gaan hand in hand. Zoals de Minister van Binnenlandse Zaken in meerbedoelde nota heeft opgemerkt, „neemt de burgerlijke verdediging volledig deel aan de strijd. Zij zal een eventuele

nieuwe oorlog niet kunnen winnen. Dit is de taak van de militairen. Maar voor haar is weggelegd er voor te zorgen, dat de oorlog niet verloren wordt, dat het maatschappelijk leven en de economische oorlogsinspanning in stand worden gehouden en dat de bevolking, ondanks alle verschrikkingen, waaraan zij wordt blootgesteld, haar weerstand niet verliest, maar blijft geloven in de uiteindelijke zege en alle krachten inspannt om deze mogelijk te maken."

De burgerlijke verdediging zoals wij die vanavond bespreken, is maar één van de drie componenten van de nationale verdediging, naast de militaire verdediging en de burgerlijke verdediging in ruime zin, t.w. de instandhouding van het maatschappelijk leven en de oorlogsproductie. Dit is ook de grondgedachte van het rapport van de Coördinatie-Commissie. Haar voorstellen beogen niet, wat technisch ideaal, maar wat economisch mogelijk wordt geacht, met inachtneming van wat voor de beide andere componenten der nationale verdediging moet worden gedaan. Sterk komt dit bijvoorbeeld naar voren bij haar voorstellen inzake de bemanning van de burgerlijke verdedigingsorganisatie, die volledig rekening moesten houden met het manpowerprobleem voor de economische en de militaire sector.

Daarom verheugt het mij, dat ook vanavond in Uw vereniging blijkt, dat van militaire zijde hetzelfde standpunt wordt gehuldigd en belangstelling voor het vraagstuk van de burgerlijke verdediging bestaat. Ik moge hieraan toevoegen, dat de samenwerking van hen, die bij de organisatie van de burgerlijke verdediging betrokken zijn, met de militaire autoriteiten steeds zo is geweest, dat men zich geen betere, hechtere en hartelijkere samenwerking kan denken.

Mijnheer de Voorzitter, ik heb in mijn voordracht vele malen gesproken over het rapport van de Coördinatie-Commissie voor de Burgerlijke Verdediging. Dit rapport is geheim, in enige onderdelen zelfs zeer geheim. Het berust op het ogenblik bij de regering, die ter zake een beslissing zal nemen. Ik neem aan, dat het zeker niet in zijn geheel voor publicatie wordt vrijgegeven. Maar wel acht ik mij gerechtigd hier mededeling te doen van het slot van dit eerste rapport. Daar schrijft de Commissie:

„Ten besluite van haar eerste rapport moge de Commissie Uwe Excellentie mededelen, dat zij bij het vorderen van haar studie steeds meer onder de indruk is gekomen van de omvang der verschrikkingen, welke ons volk bij een nieuwe oorlog bedreigen. Maar tevens is de Commissie bij haar onderzoek duidelijk geworden, dat met de door haar voorgestelde maatregelen veel onheil kan worden voorkomen, veel leed kan worden verzacht en in het algemeen de omvang der rampen, welke over de burgerbevolking zouden komen, ten zeerste kan worden beperkt.

In het kader van het West-Pact en het Atlantisch Pact worden thans alle krachten ingespannen om de mogelijke strijd tegen een nieuwe poging tot overweldiging en tyrannie militair tot een goed einde te brengen. Ondanks krachtige en succesvolle militaire tegenstand zou deze strijd toch nog vergeefs kunnen zijn, indien het achterland ineenstortte tengevolge van het falen der burgerlijke verdediging.

De Commissie is er van overtuigd, dat ook de strijd aan het burgerlijk front, ondanks de offers, welke zullen worden gevraagd, en de ellende, welke zal worden teweeggebracht, kan worden gewonnen. Het is deze overtuiging, die

het de Commissie een voorrecht doet zijn zich van haar opdracht te mogen kwijten."

Het is deze overtuiging, die het mij een voorrecht deed zijn hedenavond in Uw vergadering te mogen spreken.

De Voorzitter:

Dames en Heren, ik stel voor thans 10 minuten te pauzeren.

Willen degenen, die aan de inleider vragen wensen te stellen of op een bepaald punt in debat wensen te treden, zich opgeven bij de secretaris van de Vereniging?

Ik moge dan tevens de dames en heren herinneren aan art. 20 van het reglement, volgens welke binnen 4 dagen na de vergadering copie van het gesprokene moet worden ingeleverd bij de secretaris.

Wij hebben zo juist de gevallen van het Korea-detachement herdacht. Ik vond het toen niet gepast iets voor te lezen uit een brief van een der officieren van ons detachement. Maar ik wil U dit niet onthouden. Onze secretaris heeft juist voor het begin van deze vergadering een brief ontvangen van de Kapt. Klumpkens, waarbij hij twee andere officieren van het detachement als lid opgeeft en waarin hij o.a. tot slot schrijft:

„Het spijt mij, dat wij de vergadering niet kunnen bijwonen, daar wij het dan niet zo koud zouden hebben.”

Wij hebben gemeend een telegram te moeten zenden aan het Ned. detachement der Verenigde Naties van de volgende inhoud:

„Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap in vergadering bijeen te Rotterdam 23 Februari herdenkt eerbiedig de gevallen van het Korea-detachement en brengt hulde aan strijders voor toekomst vrije volkeren. Getekend de voorzitter der Vereniging.”

PAUZE

De Voorzitter:

Mijnheer Mijnlieff, het applaus dat op Uw voordracht is gevolgd, heeft U reeds doen zien, hoezeer Uw voordracht is gewaardeerd.

Ik mag aannemen, dat U bereid is enkele debaters te beantwoorden.

Opgegeven hebben zich: de Generaal-Majoor Kok, Inspecteur der Genie, Kolonel van Nijnatten, Commandant Lucht doelartillerie, en Mr. Heinsius, terwijl verder de heer Meuldijk en Overste Rodenburg, voorzitter van de Alg. Vereniging Res. Officieren, ieder een vraag wensen te stellen.

Generaal K o k :

Bij een uitwisseling van gedachten dient men uit te gaan van een grondslag, waarover beide partijen het eens zijn. Ik meen, dat in dit geval de grondslag dient te zijn de nationale verdediging, d.w.z. de civiele verdediging in engere zin, zoals de Heer Mijnlieff deze beschrijft, voorts de civiele verdediging in ruimere zin en ook de militaire verdediging, waartoe ik binnen het begrip verdediging reken te behoren de mogelijkheid van het aanvallend optreden van onze strijdmacht in samenwerking met onze bondgenoten.

Te allen tijde zal op vijandelijke luchtaanvallen moeten worden gerekend,

waarvan de zwaarte afhankelijk is van de oorlogsdoelen van de vijand. Bij een opmars der vijandelijke strijdmacht moet tevens gerekend worden op landingen van parachutisten en daarna op de oorlogshandelingen, voortvloeiende uit de oorlog te land.

U zult het met mij eens zijn, dat aan de nationale verdediging zowel burgers als militairen moeten deelnemen. Nu kan ik mij voorstellen, dat enige regering van enig land er bij zijn maatregelen en zijn voorlichting van de bevolking niet van wil uitgaan, dat de tegenstander zijn oorlogshandelingen ook zal richten tegen die groepen van de bevolking, welke bepaaldelijk moeten worden gerekend te behoren tot de non-combattanten en tot die objecten, welke niet voor militaire doeleinden worden gebruikt, maar ook al zou dit zo zijn en al zou in andere landen ten deze een grens kunnen worden getrokken op grond van het internationale oorlogsrecht, voor *ons* land ben ik van mening, dat het trekken van een grens zeer moeilijk is, zo niet practisch onmogelijk. Vrijwel alle factoren, functies, inrichtingen en kunstwerken, welke in ons land de levensmogelijkheden van de burgerbevolking bepalen, ook tijdens een oorlog, zijn tevens onmisbaar voor de zuivere militaire oorlogvoering en — in hogere zin gesproken — in geen enkel land ter wereld is het volvoeren van de oorlogstaak door een strijdmacht, ook de luchtmacht, zo zeer afhankelijk van de instandhouding van de levensmogelijkheden der bevolking en is anderzijds het instandhouden van deze levensmogelijkheden zo zeer afhankelijk van de strijdmacht, als in ons land. De scheiding tussen de zoëven genoemde rubrieken moet naar mijn mening dan ook eerst ontstaan, nadat in gezamenlijk overleg de totale plannen voor de nationale verdediging zijn opgesteld en zelfs alsdan moet deze scheiding niet verder gaan dan die, welke voortvloeit uit de overigens bekende beantwoording van vragen als de volgende:

waartoe behoort een brandweereininstallatie, een luchtdoelkanon, het personeel, dat dit materieel bedient; want beide beogen het behoud van veelal dezelfde objecten, terwijl dan zelfs nog moet worden uitgemaakt of de burgerbrandweer ook in de gevechtsszones branden bestrijdt en dus ook in zones, welke aan de uitwerking van de strijd in de lucht zijn onderworpen (dat is dus in ons land bijna overal) en omgekeerd.

Zeker is b.v., dat in Nederland luchtverdediging nodig zal zijn ter voorkoming of belemmering van juistheidsbombardementen van geringe hoogte op een aantal uiterst belangrijke, voor de instandhouding van de levensmogelijkheden der burgerbevolking onmisbare objecten, die echter ook voor de instandhouding van de strijdmacht, zelfs ook indien deze buiten de grenzen opereert, bepaaldelijk niet kunnen worden gemist.

Mijn stelling is dus deze: Het opbouwen van een civiele verdediging in engere zin kan goed zijn, doch *eerst* moeten alle overheids- en semi-overheidsorganen in overleg treden om vast te stellen, welke levensfuncties, objecten, kunstwerken, inrichtingen bij een oorlogvoering in stand moeten worden gehouden. Eerst hieruit kunnen de verdedigingsmogelijkheden worden afgeleid en slechts op deze grondslag kan een nationale verdediging worden opgebouwd. Eerst daarna kan men scheidslijnen gaan trekken en bepalen wat de strijdmacht, dus ook de luchtmacht, en het personeel van Rijks- en Provinciale Waterstaat, electriciteits-, watervoorzienings- en gasbedrijven, publieke werken en havenwerken van grote steden, Nederlandse Spoorwegen, P.T.T., Staatsmijnen en brandweer, enz. ten behoeve van deze nationale verdediging kan doen en dus scheidslijnen trekken tussen de op te dragen taken.

Ik ben deze mening des te meer toegedaan omdat voor wat *ons* land betreft de mogelijkheden van doelstelling van de tegenstander zoveel zijn, dat men slechts één uitgangspunt kan hebben: hoe brengt men de nationale verdediging van ons land op een zo hoog peil, dat werkelijk terecht van een realiseerbare verdediging kan worden gesproken. Als voorbeeld van de doeleinden, welke een tegenstander zich kan stellen, noem ik de havens van Amsterdam en Rotterdam en in één adem hiermede, Antwerpen.

Ziet de legerleiding van de tegenstander de mogelijkheid, om in korte tijd deze havens in bruikbare staat in handen te krijgen (hetgeen zijn belang kan voortbrengen in verband met gebruik van klein vlootmaterieel, duikboten, torpedo-lanceerbotten, enz.), dan zal hij de verwoestingen moeten beperken, daar b.v. een verstoring van de waterstaatkundige toestand het gebruik van deze havens reeds onmogelijk kan maken, afgezien nog van de vernielingen van de electriciteitsvoorziening en van de havenwerken zelf. Zou anderzijds bij een strijd buiten onze grenzen blijken of zou de legerleiding van de tegenstander reeds tevoren overwegen, dat een bezetting van ons land dubieus zou zijn, dan kan hij groot belang hebben bij de verwoesting van deze havencomplexen. Anderzijds doet zich zelfs de vraag voor of onze bondgenoten bij een dreigende bezetting van ons land (over een mogelijke bezettingsperiode spreek ik niet) er belang bij kunnen hebben, deze havens niet onbedreigd in het bezit van hun tegenstander te laten, met alle gevolgen van dien.

Ik stel deze vragen om aan te tonen, dat het bepalen of het zeer approximatief schatten van de mogelijkheden van bombardementen, hetzij met atoombommen of op andere wijze, uiterst speculatief is, vooral voor wat *ons land* betreft, omdat dit helaas de tegenstander vele andere mogelijkheden biedt om een capitulatie af te dwingen, hetgeen ik in het volgende zal uiteenzetten.

In de voordracht van de Heer Mijnlief is sterk de nadruk gelegd op de bombardementen op onze grote steden; het staat voor mij op grond van de andere zich voordoende mogelijkheden echter geenszins vast, dat de tegenstander dergelijke bombardementen zal te baat nemen, hoewel ik *de mogelijkheid* daarvan geenszins bestrijd.

Ons land en in het bijzonder het Westen, waarmede ik bedoel het gebied, dat in het laatst van de bezettingstijd de B-2 area werd genoemd, is met zijn 5 miljoen inwoners veel meer kwetsbaar bij een totale oorlog, dan welk land in Europa ook. Ik heb dit aangetoond in mijn voordracht, „Westelijk Nederland, Totale Oorlog, Civiele Verdediging” van 19 December j.l., in besloten kring gehouden voor de Koninklijke Nederlandse Vereniging „Ons Leger”. Ik heb daarin mededelingen gedaan omtrent de gesteldheid van ons land in verband met de mogelijkheden van verwoesting tengevolge van een totale oorlog en van sabotage door een z.g. 5e colonne. Ik heb daarbij gebruik gemaakt van de ervaring van de bezettingstijd, doch heb bij deze voordracht er de nadruk op gelegd — en dit doe ik thans opnieuw — dat het geenszins mijn bedoeling is, vast te stellen, welke maatregelen met het oog op een mogelijke toekomstige bezettingstijd zouden kunnen worden genomen. Ik heb mij daarin beperkt tot datgene, wat deze bezettingstijd ons geleerd heeft om reeds thans in vredetijd die maatregelen te treffen, welke bij een totale oorlogvoering ertoe kunnen strekken, de levensmogelijkheden van de burgerbevolking zoveel mogelijk te handhaven, de verwoestingen en de gevolgen daarvan, mede met hulp van onze bondgenoten, zoveel mogelijk te beperken en de tijd, welke na een verwoesting nodig is voor het ontvangen van hulp, ook van buitenaf, zoveel

mogelijk te bekorten. Het gaat er dus niet om, dat in de bezettingstijd door het verzet maatregelen konden worden getroffen om Duitse vernielingen te saboteren of de gevolgen hiervan te beperken of teniet te doen.

Ik vermeen in dit verband niet onvermeld te moeten laten, dat het Generaal Eisenhower is geweest, die in het voorjaar van 1945, na onmiskenbaar duidelijke inlichtingen van de zijde van de technische sectie van de verzetsorganisatie nopens de kwetsbaarheid van het Westen van ons land bij een totale oorlog, besloot, de bondgenootschappelijke troepen vóór de Grebbe-linie halt te doen houden en opdracht gaf aan de luchtmacht om geen bombardementen op het bezette gebied van Nederland uit te voeren, hangende het resultaat van de besprekingen van het Verzet met de bezetter. De vergelijking van toen met nu levert dit verschil op, dat toenmaals de bezetter de verdediger van het bezette gebied was, die met de levensmogelijkheden van de bevolking slechts in zoverre en zolang rekening hield als hij dit gebied bezet kon houden, zulks daar hij zelf van de levensmogelijkheden van die burgerbevolking afhankelijk was en er zelfs aan moest medewerken om deze in stand te houden. Bij een toekomstige oorlog zullen de verdedigers van ons land wél met de levensmogelijkheden van die burgerbevolking — en dan ten volle — moeten rekening houden, waarbij zij echter geplaatst zullen zijn tegenover een tegenstander, waarvan dit niet verwacht kan worden. Des te meer klemt hier in verband met het vorenvermelde de eis: opbouw van de nationale verdediging in nauwe samenwerking tussen alle overheids- en semi-overheidsorganen, vooral op technisch gebied.

In mijn voordracht van 19 December, welke in besloten vergadering werd gehouden, heb ik vrijuit kunnen spreken. Dit is mij in deze vergadering uiteraard niet mogelijk, weshalve ik mij bij mijn verder betoog aanzienlijke beperkingen zal moeten opleggen. Bij het schetsen van de grote kwetsbaarheid van ons land bij een totale oorlog en als gevolg van binnenlandse sabotage moet ik derhalve met het volgende volstaan.

De levensmogelijkheden van de burgerbevolking in een groot deel van ons land, verreweg het meest in het Westen (provinciën Noord- en Zuid-Holland, Westelijk Utrecht en enige aangrenzende gebieden), worden in de eerste plaats bepaald door de instandhouding van de waterstaatkundige toestand. Van deze is afhankelijk het op peil houden van het water in de grote poldergebieden, het keren van het buitenwater, het instandhouden van de rioleringsmogelijkheid der grote steden en het instandhouden van de wegen en de waterwegen. Er zijn in ons land objecten aan te wijzen, waarmede een tegenstander, die zich tijdens het oprukken van zijn strijdmacht door middel van parachutistenlandingen van deze objecten heeft meester gemaakt, ons land tot capitulatie kan dwingen. En, indien goed voorbereid, kan de tegenstander met een zeer klein aantal objecten volstaan.

Plaatselijke vernielingen van dijken en kaden veroorzaken onbruikbaarmaking van scheepvaartwegen en vliegvelden.

De polderbemaling is voor een groot deel afhankelijk van *de electriciteitsvoorziening*. Deze beheerst tevens de elektrische spoorwegen (die dus bij vervallen van de electriciteit zullen moeten terugvallen op stoomtractie en daardoor afhankelijk worden van water- en kolenvoorziening) en voor zover geen energiereserves aanwezig zijn de P.T.T. en radio, de pompstations der drinkwatervoorziening, de havenwerken, het ziekenhuiswezen, de voedselvoorziening, de straatverlichting en andere levensbehoeften der bevolking. Omge-

keerd is de electriciteitsvoorziening afhankelijk van de brandstoffenvoorziening per spoor of te water.

De watervoorziening is voor een groot deel afhankelijk van verontreiniging van prises d'eau door overstromingswater; distributie van drinkwater en voedsel is afhankelijk van de verkeerswegen te land en te water.

Het verkeer te land en te water is afhankelijk van brugvernieling, waterstaatkundige toestand en ten dele van de electricische beweegbaarheid van bruggen en sluzen.

De spoorwegen zijn niet slechts ten dele afhankelijk van electriciteitsvoorziening, ook van wisselbediening en seinwezen, doch tevens van watervoorziening en spoorwegbruggen.

Brandblussing is afhankelijk van verkeerswegen en bruggen, versperringen door puin en vluchtende mensenmassa's, beschikbaarheid van open water in de nabijheid en voor het bestrijden van branden in den beginne van druk op de brandleidingen, dus van de pompstations der waterleiding.

Een en ander toont aan, dat men voor ons land moet spreken van een vicieuse cirkel, een gesloten keten, waaruit geen schakel mag ontbreken. Hierbij komt nog, dat van grote invloed kunnen zijn de vernielingen, welke door eigen en bondgenootschappelijke strijdmachten bij een oprukken van de tegenstander moeten worden tot stand gebracht. Hierover zal ik verder geen mededelingen doen.

Voorts zal ik mij onthouden van mededelingen over het *schuilplaatsenbeleid* en de *gasbescherming*, daar hierover zal worden gesproken door de Kolonel der Genie L. J. Spanjaardt Speckman, Hoofd van het Bureau Verdedigingsaangelegenheden en Militair Geologische Dienst van de Inspectie der Genie, in een voordracht, te houden voor de gecombineerde Afdelingen Bouw- en Waterbouwkunde en Krijgskundige Techniek van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs op 1 Maart a.s. om 14 uur in het Restaurant „Den Hout" te 's-Gravenhage.

Meer gedetailleerde voorbeelden van hetgeen ik hier heb genoemd kan ik U tot mijn spijt in verband met het niet besloten zijn van deze vergadering niet geven, terwijl ik ook het noemen van de maatregelen, welke in dit opzicht door onze regering in overleg met onze bondgenoten reeds thans kunnen en naar mijn mening ook zullen moeten worden genomen, achterwege moet laten.

Ik moge dan verder volstaan met het maken van opmerkingen over enkele punten uit de voordracht van de Heer Mijnlieff.

1. De Heer Mijnlieff stelt als doel het instandhouden van het maatschappelijke leven in tijd van oorlog; zoals hiervoren reeds door mij werd betoogd zal dit slechts mogelijk zijn door het opbouwen van één Nationale Verdediging. Treft men niet de maatregelen in ruimere zin, als door mij bedoeld, dan kunnen hierdoor de maatregelen in engere zin geheel of ten dele onuitvoerbaar worden.
2. De Heer Mijnlieff zegt, dat de onmiddellijke inwerking van vijandelijke aanvalsmiddelen moet worden gekeerd. Naar mijn mening is dit niet uitvoerbaar, tenzij er maatregelen getroffen worden ter bescherming van en tegen sabotage van de openbare nutsbedrijven, waartoe ik reken te behoren alle hiervoren genoemde overheids- en semi-overheidsdiensten op technisch gebied.

De sabotagemogelijkheden liggen hier, ik behoef U dit niet te bewijzen, voor het grijpen, doch ik zal hier verder het zwijgen toe doen. Wel zal

ook voor deze bedrijven een bepaald schuilplaatsenbeleid moeten worden gevoerd. Er moet een behoorlijke luchtverdediging zijn van de voor de levensmogelijkheden der bevolking onmisbare kunstwerken; als voorbeeld noem ik de Duitse luchtverdediging in ons land ten tijde van de bezetting.

Voorts moeten maatregelen worden genomen tot handhaving van de waterstaatkundige toestand, van de electriciteitsvoorziening, de water- en gasvoorziening, het spoorweg- en wegverkeer, het gebruik van havens en van vliegvelden. De civiele verdediging in engere zin kan ten deze niet worden gescheiden van die in ruimere zin en van de militaire verdediging.

3. De Heer Mijnlieff legt de nadruk op de luchtaanvallen en wel in hoofdzaak op steden, waardoor gevaar ontstaat, dat men té veel gaat werken in de zin van de luchtbescherming van vóór 1940, die voor ons land meer dan enig land in Europa bepaaldelijk onvoldoende is. Daarbij komt nog, dat men de curve van de intensiteit der luchtaanvallen 1940—1945 moet doortrekken tot 1951 en dat de tegenstander voor *ons* land, bij de bepaling van de zwaarte en de dichtheid van bombardementen, wel eens van geheel andere beginselen kan uitgaan, dan die, welke de Heer Mijnlieff uit de ervaringen in Engeland en Duitsland benadert. Dit hangt naar mijn mening volkomen af van de doelen, welke die tegenstander in ons land wil vernielen.
4. De Heer Mijnlieff rekent op een standhoudende militaire verdediging. Dit is juist, maar deze is afhankelijk van de levensmogelijkheden der bevolking. Verwoestingen achter het front, samengaande met het ontbreken van schuilgelegenheden, kunnen de strijdkracht demoraliseren en voorts ook mechanisch lamleggen door gebrek aan verbindingen met het achterland. Een doeltreffend schuilplaatsenbeleid is dus een groot *militair* belang.
5. Sterken van het moreel van de bevolking is naar mijn mening slechts mogelijk door openhartigheid met betrekking tot de gevaren, welke haar bedreigen.
6. De Heer Mijnlieff beveelt krachtige zelfbescherming aan. Ook deze is m.i. slechts mogelijk bij een doeltreffend schuilplaatsen- en gasbeschermingsbeleid.
7. Doeltreffende overheidsorganisatie is slechts mogelijk bij een harmonische opbouw van de Nationale Verdediging in haar geheel. Hierbij moet, zoals reeds eerder betoogd, rekening worden gehouden met rampen op het gebied van waterstaat, electriciteitsvoorziening, watervoorziening, verkeer en telefoon, enz., welke zich veel verder uitstrekken dan de grenzen van A-gemeenten en van de kringen van B-gemeenten. Het is daarom, dat naar mijn mening in het overleg over de opbouw van deze nationale verdediging de vertegenwoordigers van de genoemde technische organen zullen moeten worden geraadpleegd, waarbij in de eerste plaats te denken ware aan die technici, die in het verzet een leidende rol op technisch gebied hebben gespeeld. Ik breng dit met te meer klem naar voren, omdat mij bekend is, dat in vele van de betrokken technische kringen ernstige ongerustheid bestaat over deze materie. Als ik dit stel heb ik niet de bedoeling, een voorbereiding van een nieuwe bezettingstijd aan te bevelen.

8. Spreiding van vitale doelen is in ons land thans reeds niet meer voldoende mogelijk.
9. Een juiste stedenbouwkundige planning is in ons land thans reeds niet meer voldoende mogelijk.
10. Evacuatie brengt in het bijzonder *in ons land* grote bezwaren met zich.
11. Onderlinge hulpverlening bij brandbestrijding is afhankelijk van verkeersmogelijkheden, telefoon, radio, brandleidingen, pompstations en normalisatie van het materieel.
12. Zulks geldt eveneens, voor wat de onderlinge bereikbaarheid betreft, voor het uit wijde omtrek concentreren van onderdelen, colonnes enz. van de civiele verdediging.

Ons land is in eeuwenlange arbeid door ons volk zelf gebouwd, uitermate kunstig, doch uitermate kwetsbaar voor een oorlog, zoals deze zich thans in de loop der eeuwen heeft ontwikkeld.

Het is mogelijk door eigen kracht en met grondig voorbereide hulp van onze bondgenoten reeds thans maatregelen te nemen om de gevolgen van een dergelijke oorlog te voorkomen, c.q. te beperken tot een zodanige omvang, dat herstel nog mogelijk is.

Ik spreek de verwachting uit, dat onze Atlantische Opperbevelhebber, Generaal Eisenhower, die destijds een voor ons land zo uitermate belangrijke beslissing heeft genomen, thans het zijne ertoe zal bijdragen, dat deze bondgenootschappelijke hulp wordt verleend.

Mr. Mij n l i e f f :

Mijnheer de Voorzitter,

De uiteenzetting van de Generaal Kok heeft mij er wel sterk aan herinnerd en trouwens heeft de Generaal aan het begin van zijn betoog een opmerking van gelijke strekking gemaakt, dat „pour discuter il faut être d'accord”. De Generaal Kok is van een ander uitgangspunt uitgegaan, waarmee ik het in vele opzichten eens kan zijn, maar hij treedt daarmee buiten het bestek van mijn voordracht. De mij verstrekte opdracht zoals ik die heb geïnterpreteerd, heeft er toe geleid dat ik mij beperkt heb tot de burgerlijke verdediging in enge zin. In mijn betoog heb ik daarbij evenwel herhaaldelijk gewezen op de nauwe coördinatie, welke er moet zijn tussen de burgerlijke verdediging in enge zin en die in ruime zin en de militaire verdediging. Deze coördinatie moet er zijn en is er. De Regering heeft ingesteld een Coördinatie-Commissie voor de burgerlijke verdediging in ruime zin, die de taken verdeelt over de onderscheidene Departementen. Wanneer een probleem van de burgerlijke verdediging in enge zin zich voordoet beschikt zij over de coördinatie tot stand gebracht in de Coördinatie-Commissie voor de Burgerlijke Verdediging (in enge zin). Ik geloof, dat zo gewaarborgd wordt, dat inderdaad datgene wordt gedaan dat door de Generaal Kok in grote lijnen is uiteengezet en waarmee ik het in het algemeen eens ben. Wij moeten hebben een goede militaire luchtverdediging voor belangrijke objecten. Ik heb daarover niet gesproken, omdat ik mij beperkt heb tot het terrein waarop ik werkzaam ben en waarover Uw Bestuur wil dat ik spreek. Ik acht deze beperking mogelijk, terwijl de Generaal Kok, als ik hem goed begrepen heb, geen scheiding ziet. De Generaal Kok heeft in dit verband gevraagd: waartoe behoort een luchtdoelkanon, tot

de burgerlijke verdediging in enge zin, tot die in ruime zin of tot de militaire verdediging en hij heeft hetzelfde gevraagd ten aanzien van een brandweerinstallatie.

Ik proef deze vraag als rhetorisch in die zin, dat de Generaal Kok meent dat hierop geen antwoord kan worden gegeven, maar de beantwoording kost mij niet de minste moeite. Een luchtdoelkanon maakt deel uit van de militaire organisatie. Ik kan met de hand op het hart verklaren, dat noch bij de burgerlijke verdediging in ruime zin noch bij die in enge zin een luchtdoelkanon wordt gedacht. Zij zullen bediend moeten worden door personeel dat de militaire status heeft. Ook de vraag waartoe een brandweerinstallatie behoort is niet moeilijk te beantwoorden. Spreekt men over de overheidsorganisatie, dan is dit de burgerlijke organisatie, deel uitmakende van de burgerlijke verdediging in enge zin. Ook de zelfbescherming, waarvan ik het belang in mijn voordracht heb belicht, is burgerlijk maar vindt de zelfbescherming plaats in een militair bedrijf, ik denk b.v. aan de Rijkswerf in Den Helder, dan is deze zelfbescherming militair georganiseerd. Breekt er brand uit in een militair bedrijf, dan zal de burgerlijke organisatie ongetwijfeld hulp verlenen wanneer zij niet door andere taken wordt opgeëist. Dit is zeker niet in strijd met het volkenrecht. Het betreft hier een bestrijding van het gevolg en niet van de aanval.

Dat kunstwerken van waterstaat e.d. militair worden verdedigd is natuurlijk noodzakelijk. Ik stem hiermede gaarne met de Generaal Kok in, maar ik heb er niet over gesproken, omdat ik vertrouwen heb in de militaire organisatie en mij tot de burgerlijke organisatie moest beperken. Dit is eigenlijk het grote meningsverschil met de Generaal Kok: hij meent dat scheidslijnen niet gelegd kunnen worden, wanneer men spreekt over de nationale verdediging en ik acht deze scheidslijn niet alleen mogelijk maar ook dringend gewenst. Men kan natuurlijk zeggen, als men spreekt over het bestuur van ons land, dat dit is één ondeelbaar bestuur, maar ik stel daar tegenover, dat wij de Departementen hebben, ieder met een eigen taak. Deze taken knnen elkaar overlappen en dan zullen er wel eens moeilijkheden zijn en dan zullen er ook wel eens wrijvingen zijn, maar wanneer men hieruit zou concluderen, dat men de Departementen zou moeten opheffen, dan zou dit betekenen dat alles dwars door elkaar loopt en men er niet meer uitkomt. Wanneer men de burgerlijke verdedigingsorganisatie opbouwt moet met talloos veel dingen rekening worden gehouden. Dit pleit er voor om zich beperkingen op te leggen en zich niet bezig te houden met taken welke aan anderen zijn toevertrouwd. De opzet van de plannen van de Coördinatie-Commissie is zodanig.

Ter adstructie van zijn betoog heeft de Generaal Kok enige punten genoemd waaruit naar zijn mening blijkt, dat een scheiding niet mogelijk is. Zo spreekt hij over de electriciteitsvoorziening. Van de electriciteitsvoorziening door middel van de openbare nutsbedrijven is de burgerlijke verdediging in enge zin niet afhankelijk. Voor de telecommunicatie is aan noodaggregaten gedacht. Voor de commandoposten is een noodverlichting geprojecteerd om te voorkomen dat de werkzaamheden zouden moeten worden gestaakt, indien de lichtvoorziening zou worden getroffen. Ten aanzien van één onderdeel zou de burgerlijke verdedigingsorganisatie in enge zin afhankelijk kunnen zijn van de electriciteitsvoorziening, n.l. bij de straatverlichting, door de Generaal Kok genoemd, ware het niet, dat in oorlogstijd de straatverlichting zal zijn gedoofd.

Over de noodzaak van de instandhouding van het spoorwegverkeer is door

de Generaal Kok gesproken. Ik behoef hierop niet in te gaan, omdat de burgerlijke verdedigingsorganisatie in enge zin in geen enkel opzicht gebruik zal maken van spoorwegverkeer. Instandhouding van het spoorwegverkeer valt buiten het bestek van de burgerlijke verdediging in enge zin.

Ik ben er van overtuigd, dat het verkeer op de wegen, waarop de concentratie van materieel is gebaseerd, moeilijkheden zal opleveren. Om die moeilijkheden op te lossen zijn er plannen gemaakt in overeenstemming met de militaire autoriteiten. Het verkeer van burgerlijke verdedigingseenheden zal plaats vinden overeenkomstig de aanwijzingen van de militaire Directeur van het Verkeer.

Ook de drinkwatervoorziening en de voedselvoorziening zijn burgerlijke verdediging in ruime zin. Zij moeten dus ook in ruime zin door de bevoegde organen tot oplossing worden gebracht. Bij de burgerlijke verdediging in enge zin gaat het slechts om de voorzieningen voor enkele, n.l. de eerste dagen na een ramp, waaromtrent in het rapport van de Coördinatie-Commissie voorstellen zijn gedaan. Door bekwame deskundigen van het Rijksbureau voor Voedselvoorziening in Oorlogstijd en de Directeur van het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening, Prof. Krul, zijn maatregelen voorgesteld en door de Coördinatie-Commissie overgenomen, welke m.i. afdoende zijn en beantwoorden aan de taak welke is gesteld.

De Generaal Kok heeft bezwaar gemaakt tegen de militaire veronderstelling, waarvan ik ben uitgegaan. Het is moeilijk om hierover in het openbaar te spreken en het is nog moeilijker voor mij, omdat de gegevens ons verstrekt door de Chef van de Generale Staf en de Chef van de Luchtmachtstaf door ons aanvaard zijn en aanvaard moesten worden, omdat het niet aan de burger staat hierover in een beoordeling te treden.

De overige critiek betreft onderdelen, waarop ik thans met het oog op het reeds ver gevorderde uur met Uw verlof niet zal ingaan.

Kolonel van Nijntten :

Mijnheer de Voorzitter, dames en heren.

Het zij mij vergund ten aanzien van het door de heer Mijnlieff gesproken omtrent de burgerlijke verdediging in engere zin het volgende naar voren te mogen brengen.

In het betoog van de heer Mijnlieff is meerdere malen het begrip „optimale dichtheid” naar voren gekomen, terwijl de heer Mijnlieff eveneens meerdere malen gesproken heeft over Engelse praemissen. Ik heb echter in de voordracht van de inleider gemist de hoofdwaarde welke aanwezig moet zijn om metterdaad de optimale dichtheid niet te overschrijden en de schade zo laag mogelijk te houden. De Engelsen geven hiervoor als doctrine aan dat de actieve middelen, zijnde de luchstrijdkrachten en de luchtdoelartillerie, in staat moeten zijn de vernielingen binnen bepaalde perken te houden. Zouden de actieve middelen hier niet aan kunnen voldoen, dan moet de burgerlijke verdediging falen. Als eerste opmerking moge ik als mijn positieve mening naar voren brengen dat wij in West-Europa in geval van een eventueel conflict, vanuit de lucht een zeer harde klap te incasseren zullen krijgen en dat er voor alles naar gestreefd moet worden dat wij deze klap kunnen overleven. Vervolgens moge ik nader op de door inleider naar voren gebrachte voorbeelden ingaan.

Dat de burgerlijke verdediging in Engeland gedurende de Blitz en met

name in Londen haar taak goed heeft kunnen volvoeren is het gevolg van het feit dat de actieve middelen in staat zijn geweest de aangerichte schade beneden de aldaar voor de opbouw van de burgerlijke verdediging aangenomen optimale dichtheid te houden. In Hamburg echter moeten de rampen in 1943 veroorzaakt worden toegeschreven aan het feit, dat de actieve middelen faalden omdat wegens het minder goed ontwikkelde radar-systeem verrassing mogelijk was en hoewel voldoende vuurmonden aanwezig waren, door gebrek aan moderne vuurleidingsmiddelen het vuur der gevormde „grosbatterien“ slechts op enkele aanvallende formaties kon worden geconcentreerd. Hier is derhalve de optimale dichtheid overschreden.

In het latere stadium van de oorlog zijn zowel Duitsland als Japan er een voorbeeld van dat burgerlijke verdediging gepaard gaande met gebrek aan actieve middelen onmogelijk is.

Waar U en ik beiden deel uitmaken van het team dat het Nederlandse volk moet verdedigen tegen de aanvallen uit de lucht en alle ellende welke daaruit voortvloeit en ons volk zich voor de opbouw van deze verdediging enorme offers zal moeten getroosten, moge ik U verzoeken in Uw uiteenzettingen betreffende de burgerlijke verdediging in engere zin vooral naar voren te willen brengen, dat aan de door mij genoemde voorwaarden voor het kunnen slagen der burgerlijke verdediging moet worden voldaan.

Mr. Mij n l i e f f :

Ik wil de opmerkingen van de Kolonel van Nijnatten gaarne onderschrijven. Als ik spreek over burgerlijke verdediging kan ik niet spreken over militaire verdediging. Ik heb er evenwel op gewezen, dat toen de voorstellen van de Coördinatie-Commissie tot stand waren gekomen, deze niet technisch ideaal waren maar datgene omvatten wat met inachtneming van de eisen voor de militaire verdediging mogelijk is. Als het doenlijk zou zijn de militaire luchtverdediging zo op te bouwen, van zodanige kracht, dat de burgerlijke verdediging niet meer noodzakelijk is, is dit ideaal, maar het is steeds mogelijk dat een aanval door de verdediging heenbreekt, omdat zelfs bij de sterkste afweer een verzadigingspunt kan worden bereikt, voordat de aanvaller is afgeslagen. Wij zullen dus altijd hebben rekening te houden met het doorbreken van deze verdediging en er voor hebben zorg te dragen, dat als een aanval zou plaats vinden welke niet geheel door de militaire verdediging is op te vangen, deze niet behoeft te leiden tot volledige ineenstorting van de burgerlijke organisatie. Betreft dit een reeks van aanvallen dan zullen de ellende en de spanning voor de organisatie zwaar zijn. Doch ook dan moet de burgerlijke verdedigingsorganisatie het hoofd koel houden en zorgen dat het moreel gehandhaafd blijft en capitulatie niet nodig is.

Mr. M. H e i n s i u s :

Mijnheer de Voorzitter,

Uit de zeer te waardenen voordracht van de Heer Mij n l i e f f blijkt, dat men de burgerlijke verdediging ook ten aanzien van vitale doelen zou moeten baseren op wat de vijand „waarschijnlijk zal“ doen. Moet de burgerlijke verdediging althans ten aanzien van vitale doelen niet worden gebaseerd op wat de vijand „mogelijk kan“ doen?

Vóór December 1941 hebben de Amerikanen een grote carrier-aanval op

Pearl Harbour onmiddellijk bij het uitbreken van de oorlog wel voor „mogelijk” gehouden. Zij gingen er echter in het algemeen steeds vanuit, dat de vijand dit „waarschijnlijk” niet zou doen. Het resultaat was de Pearl Harbour-verrassing.

Kan ten aanzien van vitale doelen het baseren der burgerlijke verdediging op wat de vijand „waarschijnlijk zal” doen, in plaats van op wat hij „mogelijk kan” doen, niet leiden tot een Pearl Harbour der burgerlijke verdediging?

Mr. Mij n l i e f f :

De vraag van Mr. Heinsius is scherp gesteld. Moet rekening worden gehouden met het waarschijnlijke of met het mogelijke? De mogelijkheid voor een vijand om een aanval te doen op de electriciteitscentrale in Leeuwarden is waarschijnlijk groter dan een dergelijke aanval op Rotterdam, omdat daar een sterkere afweer zal zijn. Ik geloof echter niet, dat het waarschijnlijk is dat een eventuele vijand de electriciteitscentrale in Leeuwarden zou willen aanvallen, omdat hij dan van de beperkte hoeveelheid atoombommen, waarover hij beschikt, wel een zeer weinig economisch gebruik zou maken. In zoverre ben ik het echter met Mr. Heinsius eens, dat wanneer wordt gesproken over wat waarschijnlijk is, wij daarbij een ruim standpunt moeten innemen. Ik heb in mijn voordracht dan ook gewezen op het speculatieve karakter van de veronderstelling waarvan wij zijn uitgegaan, maar bij deze restrictie moeten wij naar mijn mening uitgaan van de mate van waarschijnlijkheid en niet van het theoretisch mogelijke.

De heer M e u l d i j k :

Mijnheer de Voorzitter,

Ik wil mij beperken tot drie korte vragen:

1. In de eerste plaats: hoe is de samenstelling van de Coördinatie-Commissie voor de Burgerlijke Verdediging, waarover de inleider vanavond herhaaldelijk heeft gesproken. Ik acht het wel van belang te weten wie hierin zitting hebben.
2. Voorts zou ik willen vragen of de door de inleider ontwikkelde denkbeelden bij uitvoering niet meer zullen kosten dan onze gehele krijgsmacht.
3. Tenslotte zou ik gaarne vernemen of het Nationaal Instituut „Steun Wettig Gezag” bij de burgerlijke verdediging zal worden ingeschakeld.

Mr. Mij n l i e f f :

1. De Coördinatie-Commissie is samengesteld uit vertegenwoordigers van alle Departementen uitgezonderd Buitenlandse Zaken en M.U.O.R., welke samenstelling is vermeld in de Nota d.d. 19 October 1950 van de Minister van Binnenlandse Zaken aan de Tweede Kamer, waarnaar ik om een opsomming van alle leden te vermijden moge verwijzen.
2. De heer Meuldijk heeft de vraag gesteld of de burgerlijke verdediging, zoals ik die vanavond heb belicht, niet meer zal gaan kosten dan de gehele militaire verdediging. Deze vraag is wel handig, want zou ik haar beantwoorden dan zou ik meteen een beeld hebben gegeven van de kosten van de burgerlijke verdediging, waarover ik juist niet wilde spreken. Ik acht mij echter wel gerechtigd om hier mede te delen, dat de kosten van de

burgerlijke verdediging in enge zin slechts een fractie zijn van wat nodig is voor de militaire verdediging en zelfs van de kosten gemaakt of te maken voor de landmacht.

3. De burgerlijke verdedigingsorganisatie is behoudens enkele uitzonderingen een organisatie op papier. De regering beslist over de nationale planning en dan zal moeten blijken of tot uitvoering wordt overgegaan en op welke wijze. Met S.W.G. is overleg gepleegd al in September 1949 over inschakeling van dit instituut met andere organisaties, zoals Kruisverenigingen, E.H.B.O.-verenigingen, Vereniging van Directeuren van Gemeentelijke Geneeskundige- en Gezondheidsdiensten, Brandweerorganisaties, Vrouwenorganisaties, N.V.L. Bovendien is aan een vertegenwoordiger van S.W.G. gelegenheid gegeven om deel uit te maken van de Subcommissie Voorlichting van de Coördinatie-Commissie. Over de wijze waarop S.W.G. zal worden ingeschakeld in de burgerlijke verdediging kan ik zeggen: als vaststaand kan worden aangenomen dat S.W.G. zal worden ingeschakeld in de burgerlijke verdediging, alleen de mate waarin staat nog niet vast. Ik acht mij niet gerechtigd hierover verdere mededelingen te doen, omdat thans overleg plaats vindt tussen S.W.G. en de Ministers en ik hangende dit overleg geen bevoegdheid heb hierover te spreken.

De heer J. Roodenburg:

U hebt alleen gesproken over luchtaanvallen, bommen etc. Welke organisatie is in het raam der burgerlijke bescherming gepland om b.v. sabotage van verbindingen, hoogspannings- en gasleidingen, waterstaatswerken als dijken, bruggen, voorraden, de oogst e.d. te voorkomen en de eventuele gevolgen op te vangen?

Mr. Mijnlieff:

Ik ben blij, dat de vraag van de heer Roodenburg mij gelegenheid geeft om tevens een vraag van de Generaal Kok te beantwoorden, wat ik in mijn repliek heb verzuimd, n.l. betreffende sabotage.

Burgerlijke verdediging in enge zin is een min of meer willekeurige rubricering. Zij sluit uit de evacuatie. Zij sluit ook uit handhaving van de openbare orde in de zin van de strijd tegen subversieve elementen. Als in het rapport van de Coördinatie-Commissie een uiteenzetting staat van de taak der politie in het kader van de burgerlijke verdediging, zal men daarvan met geen woord gerept zien. Al deze maatregelen vallen onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en, wat de departementale organisatie betreft, onder de Afdeling met de leiding waarvan ik belast ben. Ik kan alleen zeggen, dat maatregelen, zoals door de heer Roodenburg genoemd, worden voorbereid. Daarbij wordt gedacht aan bestaand personeel van de beroeps-politie, personeel op vrijwillige basis, dat is of zal worden aangetrokken, en andere staatsorganen welke daarvoor dienen.

Het is niet veel wat ik zeg, maar ik hoop dat U met dit weinige genoeg zult willen nemen en dat U de overtuiging mede wilt dragen, dat dit uitermate belangrijke onderdeel, dat in het totale beeld gezien net even belangrijk is als de burgerlijke verdediging, de volle aandacht heeft en ook behandeld zal worden met alle middelen, welke daarvoor ten dienste staan.

De Voorzitter:

Dames en Heren,

Zoals de gewoonte is, mag ik deze avond met een kort slotwoord eindigen.

De democratie, d.w.z. het deelnemen van het gehele volk aan het volksbestaan en dus ook aan de strijd om het volksbestaan, gepaard aan de vernietigende kracht van de tegenwoordige oorlogsmiddelen, hebben in onze generatie geleid tot de totale oorlog.

De Eerste Wereldoorlog is begonnen als een klassieke strijd tussen de krijgsmachten, waar de burgerij zoveel mogelijk buiten werd gelaten, doch is reeds geëindigd als een totale oorlog. De Tweede Wereldoorlog, die nog zo vers in ons geheugen ligt, is van het begin tot het einde een totale oorlog geweest en mocht een Derde Wereldoorlog ons niet bespaard blijven, dan zal deze een nog totaler karakter hebben dan de tweede.

De toenmalige Franse Minister-President Ramadier heeft op 29 November 1948 bij de opening van het „Institut des hautes études de défense nationale” gezegd: „La guerre n'est plus limitée à une technique particulière et la technique militaire ne représente plus qu'une petite fraction de l'art de la guerre.”

Het is deze gedachte, ook door inleider vertolkt, die ons bestuur heeft geleid tot het aan de orde stellen van het onderwerp van hedenavond.

Nu deze avond tot een einde is gekomen prijs ik mij gelukkig, dat wij Mr. Mijnlieff hebben uitgenodigd deze avond voor ons te spreken en ik ben er van overtuigd, dat U allen hiermede instemt.

Ik dank Mr. Mijnlieff voor zijn doorwrochte voordracht die, eenmaal in druk verschenen, er zeker toe zal bijdragen het Nederlandse volk een duidelijk beeld te geven van de gevaren, die ons volksbestaan bedreigen en van de maatregelen, die kunnen worden genomen om dit te beschermen.

Ik dank ook de debaters en de heren die vragen hebben gesteld. Zij hebben daardoor hedenavond bijgedragen tot meerzijdige belichting en daardoor verheldering van het onderwerp.

Onze Vereniging, de „Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap” beoefent de krijgskunde niet als „l'art pour l'art”, doch in de lange jaren, dat de Vereniging reeds sedert haar oprichting in 1865 werkzaam is, was het steeds de bedoeling bij te dragen tot de beveiliging van ons Vaderland en, in de tegenwoordige omstandigheden, tot het behoud van de Westerse beschaving, hetgeen inhoudt, tot het behoud van ons eigen Vaderland.

De bijeenkomst van hedenavond zal aan dit doel zeker beantwoorden.

Ik dank tenslotte ons medelid de heer Heinsius, die zich heeft belast met de organisatie van deze avond.

Ik moge er nog op wijzen, dat niet-leden zich tot het verkrijgen van de voordracht in gedrukte vorm à f 2.50, tot de secretaris kunnen wenden.

Dan sluit ik hierbij de vergadering.

STELLINGEN

De burgerlijke verdediging in ruime zin houdt in de instandhouding van het maatschappelijk leven in tijd van oorlog, alsmede de gehele niet-militaire krachtsinspanning van overheid en volk ten behoeve van de oorlogvoering. Onderdeel daarvan is de burgerlijke verdediging in enge zin, t.w. de *passieve*

bescherming van de *burgerbevolking* en haar eigendommen, zomede van de overheidseigendommen, tegen de onmiddellijke inwerking van vijandelijke aanvalsmiddelen. Het is speciaal de burgerlijke verdediging in enge zin, welke zal worden besproken.

I. Uitgangspunt voor de opzet van de burgerlijke verdediging is een duidelijk inzicht in:

- 1) de aard, de omvang en de frequentie van de in geval van een nieuwe oorlog op ons land te verwachten luchtaanvallen;
- 2) de uitwerking van de bij deze aanvallen te gebruiken aanvalsmiddelen.

II. Voorwaarden voor een goed werkende burgerlijke verdediging zijn:

- 1) een standhoudende militaire verdediging;
- 2) een sterk moreel van de bevolking;
- 3) een krachtige zelfbescherming;
- 4) een doeltreffende overheidsorganisatie.

III. De overheidsmaatregelen betreffen:

1. a) voorlichting;
- b) verduistering;
- c) waarschuwing en alarmering;
- d) spreiding van vitale doelen;
- e) stedenbouwkundige planning;
- f) preventieve evacuatie;
2. a) verkenningsdienst;
- b) brandweer;
- c) geneeskundige dienst;
- d) opruim- en reddingsdienst;
- e) politie;
- f) ontsmettingsdiensten;
3. a) sociale hulpverlening;
- b) hersteldiensten;
- c) huisvesting en zo nodig evacuatie van daklozen.

IV. De meeste van de sub III 2) en 3) genoemde maatregelen zullen soms de krachten van een gemeente, een kring van gemeenten of zelfs een provincie te boven gaan. Daarom moet de mogelijkheid aanwezig zijn in de getroffen gebieden hulpverleningspersoneel en materieel, zo nodig uit wijde omtrek, snel te concentreren.

Vooraf in ons land met zijn goede vredesorganisatie van de meeste hierbovenbedoelde diensten, zijn korte afstanden en zijn goed wegennet, is deze concentratie mogelijk.

V. De noodzakelijke concentratie van krachten vereist boven de gemeentelijke of intercommunale een provinciale, regionale en landelijke bevelvoering en dientengevolge een perfecte telecommunicatie.

VI. De burgerlijke en de militaire verdediging vormen tezamen de nationale verdediging. Reeds uit dien hoofde is de nauwste samenwerking geboden. Het sub I genoemde uitgangspunt, de waarschuwing, steunende op de militaire luchtwachtdienst, de eventuele militaire hulpverlening, de vereiste overeenstemming van militair en burgerlijk gezag bij evacuatie, de verkeersregeling bij concentratie van hulpverleningspotentieel, enz., onderstrepen de noodzaak hiervan.

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

NIEUWE LEDEN

Nederland

- 's-Gravenhage: J. C. Corver, Kap. Inf.; F. C. A. von Raesfeld Meijer, Kap. Inf.; G. A. van Driem, Lt.-Kolonel; H. G. Donkers, Kap. Art.; Th. N. van de Pavert, 1e Lt. Inf.; Gebr. van Cleef (3 abonnementen).
- Amsterdam: Mr. F. R. Mijnlief, Raadadv. Min. v. Binnenl. Zaken.
- Apeldoorn: J. C. Stalman, 1e Lt. Inf.
- Beverwijk: K. J. van Duren, Kap. der Jagers.
- Breda: N. J. Doornbos, Cadet-Segt. K.M.A.; L. J. Broeksma, 1e Luit.; F. G. P. Stuker, Majoor.
- Eindhoven: Th. Biesma, Majoor M.L.
- Haarlem: Dr. Ir. S. Wijnia, Hfd. Ing. Rijksluchtvaartdienst.
- Harderwijk: J. Postma, Majoor.
- Den Helder: B. Dunki Jacobs, Kapitein der Mariniers; H. Mioulet, Sergeant-Adelborst Zeedienst; J. W. Lugard, id.; L. B. J. Movig, id.; H. Martens, id. Mariniers; J. W. Schreuder, id.; W. W. Bak, Korp. Adelborst Zeedienst; D. Pardjaman, id. R.I.S.; B. Duell, Korp. Adelborst Zeedienst; J. J. A. den Haan, id. Mariniers; Urip Santoso, Adelborst Administratie R.I.S.; J. W. Adnan, Adelborst Zeedienst R.I.S.
- Nijmegen: W. van Eijck v. Heslinga, 1e Luit. M.L.; R. J. de Graaff, 1e Lt. Inf.
- Oud-Gastel: M. A. F. Jozen, 1e Lt. Inf.
- Overveen: A. Kläring, 1e Lt. Inf.
- Roermond: M. G. Th. Krekelberg, 1e Luit. Limb. Jag.; G. H. Plasman, 1e Lt. Inf.; J. Th. Sprockel, 1e Luit. Limb. Jag.
- Sittard: A. J. H. Wijnen, Kap. Inf.
- Utrecht: A. E. Zand, 1e Luit. Inf.
- Voorburg: K. C. A. Collette, res. Lt.-Kol. Art.
- Weert: A. Oosters, 1e Lt. Inf.
- Woudrichem: J. H. van Drent, Kap.
- Zeist: Th. M. de Marie, res. Lt.-Kol. Art.

Nederlands Nieuw-Guinea

Commandant Landmacht Nieuw-Guinea I.F.A.R., Hollandia.

Buitenland

België

F. Melchior, 1e Lt. Inf. Belg. Leger te Aarlen.

Korea

M. P. A. den Ouden, Lt.-Kol. der Grenadiers. (Gesneuveld).

W. D. H. Eekhout, Lt.-Kolonel Inf., C. Korea Det.; G. N. Tack, Kap. Inf.; T. de Haan, res. 1e Lt. Inf.; C. C. Wilhelm, res. 1e Lt. M.L.; W. 't Sas, res. 2e Lt. Inf.; F. Harting, Vaandrig Inf.

Indonesia

Bandung: H. J. Lubbink Weddik, Maj. Inf. N.M.M.; J. P. Scheltens, Kap. N.M.M.; W. A. H. de Wit, Maj. Huzaren N.M.M.; J. Dubois, Kap. N.M.M.; G. J. Advokaat, Kap. N.M.M.; L. van Asperen Vervenne, Kap. N.M.M.; J. Op den Brouw, 1e Lt. Inf. N.M.M.; C. J. Boon van Ochsee, 1e Lt. Inf. N.M.M.; A. A. Schoenmakers, res. 1e Lt. N.M.M.; J. H. Driessen, 2e Lt. N.M.M.; J. E. Manuel, res. 2e Lt. N.M.M.; Johannes Keus, res. 1e Lt. Genie N.M.M.; Th. den Daas, Kap. N.M.M.; J. H. Tijman, Lt.-Kolonel N.M.M.; K. J. Danckaerts, res. Maj. Inf. N.M.M.; C. L. Maarsman, Lt.-Kol. N.M.M.

Djakarta: van Heijst, Kap. N.M.M.

Palembang: F. F. W. van Velthoven, Majoor N.M.M.

Tjimahi: B. M. v. Griethuijsen, res. Kap. Inf. N.M.M.

Verbetering van vorige opgave in afl. III 50/51. Staf Angkatan Laut moet zijn: Staf Angkatan Laut, Djakarta, 10 abonnementen.

De contributie voor het werkjaar 1950—1951 is vastgesteld op f 10,—. De leden die de contributie 50/51 of voorgaande jaren nog niet voldeden worden thans dringend verzocht hun contributie wel te willen storten op postrekening 78828 van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, Den Haag. Om onnodige last en onkosten te vermijden worden geen quitanties aan de deur aangeboden.

Aflevering I, II en III van het Orgaan 1950—1951 zijn aan de leden toegezonden.

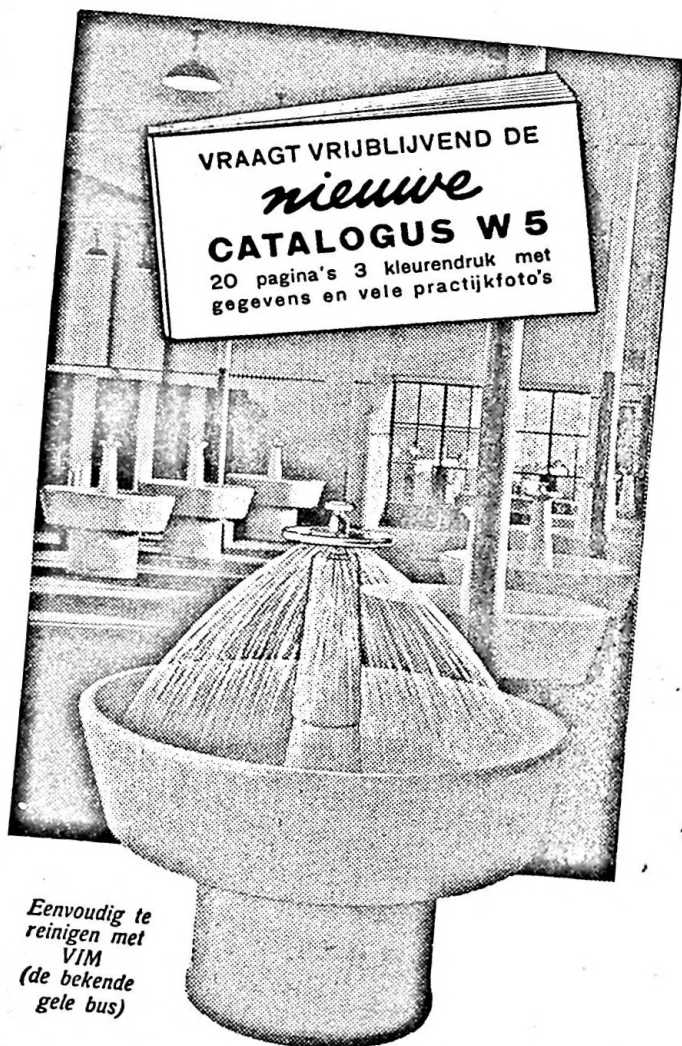
Het Bestuur van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap is thans als volgt: *M. R. H. Calmeijer*, Lt.-Generaal G.S., Voorzitter; *I. A. Aler*, Lt.-Generaal Vlieger; *D. A. van Hilten*, Generaal-Majoor b.d., Redacteur Orgaan en W.J.; *C. M. L. Schaper*, Schout bij nacht-Vlieger; *W. J. van Gulik*, Generaal-Majoor b.d.; *J. J. de Wolf*, Kolonel der Genie; *J. H. Conzy*, Kolonel G.S.; *C. B. Fortuyn*, Kap. Lt. ter zee; *H. P. Zielstra*, Kolonel wnr.; *E. J. C. van Hootegem*, Majoor G.S.; *J. P. Boots*, Res. Luit.-Kolonel b.d., Secretaris-Penningmeester, Van Alkemadelaan 215, Den Haag, Telefoon 774621, Postgiro 78828.

Verschillende leden, die in Indonesië dienden en thans in Nederland verblijven, missen exemplaren van de afl. 1 t.m. 5, 46-47, 1 t.m. 5, 47-48, W.J. 47, 1 t.m. 6, 48-49 en W.J. 48, 1 t.m. 6, 49-50.

Mochten er leden zijn die geen prijs stellen op het bewaren van deze exemplaren, dan zullen zij hiermee kameraden die ze missen, een groot plezier doen door deze exemplaren toe te zenden aan de Secretaris-Penningmeester van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap, v. Alkemadelaan 215, Den Haag, die dan voor verdere distributie zal zorgen.

Het Bestuur onzer Vereniging dankt U bij voorbaat.

Geeft bij adresverandering kennis aan de Secretaris-Penningmeester,
van Alkemadelaan 215, 's-Gravenhage
en vergeet vooral niet ons een nieuw lid op te geven

*Eenvoudig te
reinigen met
VIM
(de bekende
gele bus)*

8 persoons *Ocriet* wasfontein

Ocriet wasfonteinen zijn zo sterk als een bunker. Reeds honderden zijn in gebruik in kazernes, militaire kampen en op vliegvelden. Vraagt catalogus W 5 aan.

Ocriet FABRIEK N.V.

BAARN - TELEFOON 2380 - 3037 (K 2954)

*Door en door
hetzelfde
oersterke
materiaal
(5-6 cm. dik).*

*Interne
bewapening
met
rondstaal.*

*NIEUWE
waterfilm-
verdeler.*